

AGENDA

HVEM BETALER MEST FOR KORONAKRISEN?

– Sosiale og økonomiske konsekvenser

11/2020

Abstrakt

Dette notatet oppsummerer forskning og erfaring som viser hvordan ulike grupper i samfunnet er blitt rammet på ulikt vis av korona-krisen. Særsilt opptatt har vi vært av å sammenstille dokumentasjon på hvordan krisens økonomiske og sosiale konsekvenser henger sammen med utdanningsbakgrunn og inntektsnivå.

Som en del av dette arbeidet har vi gjennomført en spørreundersøkelse, der målet har vært å finne ut av hvordan de ulike gruppene ansatte fagforeningen Handel og Kontor organiserer er påvirket av krisen. Vi har spurt hvordan de har opplevd permittering, ledighet og tilgang på arbeid, om opplevelser av økt arbeidspress, om endring av arbeidsmiljø, om frykt for smitte i yrkesgrupper som har vært utsatte i krisesituasjonen, om opplevelse av hjemmekontor og erfaringer med tilgang på ytelse fra NAV.

Konklusjonen er at i motsetning til hva man kanskje skulle tro om en pandemi, så rammer den ikke Jørgen hattemaker og kong Salomo likt. Det var de som hadde minst fra før, som betalte mest for de økonomiske konsekvensene av helt nødvendige smitteverntiltak.

Korona-krisen har rammet det norske samfunnet hardt. Men den har, som dette notatet viser, også rammet svært skjevt. Det er ikke bare urettferdig – men det er også økonomisk problematisk om de som har minst fra før blir varig arbeidsledige og får vedvarende svekket kjøpekraft.

1 Innledning

Hele Norge ble snudd opp ned da landet stengte 12. mars. På tross av at pandemi var en varslet krise, var vi som samfunn overraskende uforberedt på dens konsekvenser. Ingen har gått uberørt gjennom denne krisen. Men den har også rammet skjevt.

Noen yrkesgrupper har i større grad opplevd inntektsbortfall enn andre. Andre har måttet stå på i førstelinja for å sørge for at de hjulene som måtte gå rundt i samfunnet, gjorde det. Etter korona-krisen har mange fått øynene opp for verdien av en del samfunnskritiske yrker.

De skjevfordelte konsekvensene handler ikke bare om at noen har fått det ille, mens andre har det omtrent som før. For mange har nemlig korona-krisen gitt *romsligere økonomi*. Norges Banks historiske rentekutt for å stimulere økonomien ga blant annet mer å rutte med for dem med store lån og store boliger.

I dette notatet gjennomgår vi først litteraturen om hvilke konsekvenser økonomiske kriser og pandemier har hatt ved tidligere anledninger, og det vi til nå vet om den pågående korona-krisen. Vi ser også nærmere på hvordan Handel og Kontors medlemmer har opplevd krisen: endringer i arbeidshverdag, smittesituasjon og personlig økonomi. Så går vi gjennom hvordan vi som samfunn på noen utvalgte områder møtte krisen gjennom tiltak og støtteordninger.

Til slutt oppsummerer vi notatet og peker på noen tiltak vi mener må på plass i tiden som kommer.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	3
2	Sosiale og økonomiske konsekvenser av pandemi	Feil! Bokmerke er ikke definert.
2.1	Hvordan rammer pandemier?	5
2.2	Hvordan rammer økonomiske kriser?	5
2.3	Sosiale og økonomiske effekter av koronapandemien i Norge	6
	Sykdomsbyrden.....	6
	Tiltaksbyrden.....	9
	Hva med oss andre?	Feil! Bokmerke er ikke definert.
2.4	Koronapandemiens konsekvenser i andre land	11
3	Erfaringer under korona-krisen hos HK-medlemmer	13
3.1	Arbeidshverdagen.....	14
3.2	Smittesituasjonen	17
3.3	Personlig økonomi	18
4	Slik møtte vi pandemien	21
4.1	Permitteringer og kompensasjon	22
4.2	Usosiale krisepakker	24
4.3	Kritiske samfunnsoppgaver	27
5	Oppsummering og tiltak.....	28
5.1	Vi må lære av våre feil	28
5.2	En mer rettferdig framtid	29
6	Referanser	31

2 Konsekvenser av pandemier og økonomiske kriser

Det er fremdeles for tidlig å forstå de fulle økonomiske og fordelingsmessige utslagene av koronapandemien fullt ut. Imidlertid vet vi noe om erfaringen fra tidligere lignende situasjoner, og vi har også noe kunnskap om konsekvensene den pågående pandemien.

I denne delen av notatet går vi gjennom forskning på hvordan tidligere pandemier og økonomiske kriser har rammet sosialt. Videre skal vi gå gjennom den tilgjengelige empirien rundt hvordan koronapandemien har påvirket ulike mennesker, både internasjonalt og i Norge.

Tidligere pandemier har rammet sosialt skjevt ved at de fattigste har blitt rammet hardest av selve sykdommen. Vi vet også at økonomiske kriser rammer skjevt, ved at de som blir hardest rammet er de med lav utdanning og etniske minoriteter. Det tydelige bildet er at også koronapandemien, både selve sykdommen og den økonomiske nedgangen som følge av smittevernstiltakene, rammer de med lav utdanning, lav inntekt og etniske minoriteter hardest.

2.1 Hvordan rammer pandemier?

Det finnes ikke et enormt omfang forskningslitteratur på sosiale konsekvenser av tidligere pandemier, men noe arbeid er gjort, på særlig to pandemier¹: influensapandemien i 1918, bedre kjent som spanskesyken, og influensapandemien i 2009, bedre kjent som svineinfluensaen.

Under influensapandemien i 1918 var dødeligheten lavere i rike land enn i fattige, og dessuten lavere for rike personer enn for fattige personer mer generelt. For eksempel hadde India 40 ganger så høy dødelighet som Danmark.² I Norge var dødeligheten høyere for arbeiderklassen og de som bodde i små leiligheter på østkanten av Oslo.³ I Chicago hadde analfabeter, arbeidsledige og de som leide bolig høyere dødelighet enn andre.⁴ I Sverige var det også en tydelig klassekomponent i dødeligheten.⁵ New Zealand, som hadde små sosiale forskjeller den gangen, hadde ingen dødelighetsforskjeller etter sosioøkonomisk status.⁶

Under influensapandemien nesten hundre år senere, i 2009, så vi det samme mønsteret. Sentral- og søramerikanske land hadde 20 ganger høyere dødelighet enn europeiske land⁷, og fattigere deler av England hadde tre ganger så høy dødelighet som de rikere delene.⁸

Forskere har også sett på hvordan de fem store epidemier og pandemier dette århundret (sars, svineinfluensa, ebola og zika) har påvirket *ulikheten* i de landene som ble rammet. Gjennomsnittlig har GINI-koeffisienten, som måler ulikhet på en skala fra 0-1, økt med 1,25 prosent fem år etter at epidemien inntraff, noe som er en brattere vekst enn det man normalt ser.⁹

2.2 Hvordan rammer økonomiske kriser?

Men koronapandemien er ikke bare en helsekrise. Den har også medført enorme økonomiske konsekvenser. I Norge har pandemien ført til den sterkeste økonomiske nedgangen siden andre verdenskrig. Vi vet ennå ikke hvor langvarig og dyp denne krisen blir, heller ikke hvordan konsekvensene av dette påvirker ulike grupper av befolkningen ulikt.

Selv om denne krisen skiller seg fra andre økonomiske kriser fordi den dels skjer som konsekvens av politisk innførte smitteverntiltak, er det nyttig å hente frem erfaringer fra og kunnskap om tidligere økonomiske kriser.

I en rapport tilknyttet perspektivmeldingen i 2017 kommer det fram at arbeidstakere som mistet jobben under finanskrisen i 1990 i Norge tjente 4-5 prosent mindre enn sammenliknbare arbeidstakere som ikke mistet jobben, selv om de var i jobb ti år etter. Når vi vet at det er de med lav lønn og lav utdanning som har blitt permittert og oppsagt under koronakrisen ser vi at dette kan få langsiktige konsekvenser for lavtlønte i Norge. En annen norsk studie finner at når far mister jobben så faller barnets karaktersnitt, noe som kan påvirke framtidig inntjening hvis det påvirker videre utdanning. Forskere fra Frisch-senteret har også funnet at innvandrere i Norge har mye høyere sannsynlighet for å miste jobben, fordi de jobber i bransjer som er mer utsatte for konkurser og at det er de som mister jobben først i nedskjæringer.

I USA rammet ikke finanskrisene på tidlig 80-tall og 2008 likt for alle: etniske minoriteter, unge og de med lav utdanning var de som ble rammet hardest, og disse mønstrene var stabile over 30-årsperioden mellom de to krisene. Forskere har også gjort liknende funn for i Storbritannia og Tyskland: innvandrere og ufaglært arbeidskraft i er de som i størst grad mister jobben i økonomiske nedgangstider.

2.3 Sosiale og økonomiske effekter av koronapandemien i Norge

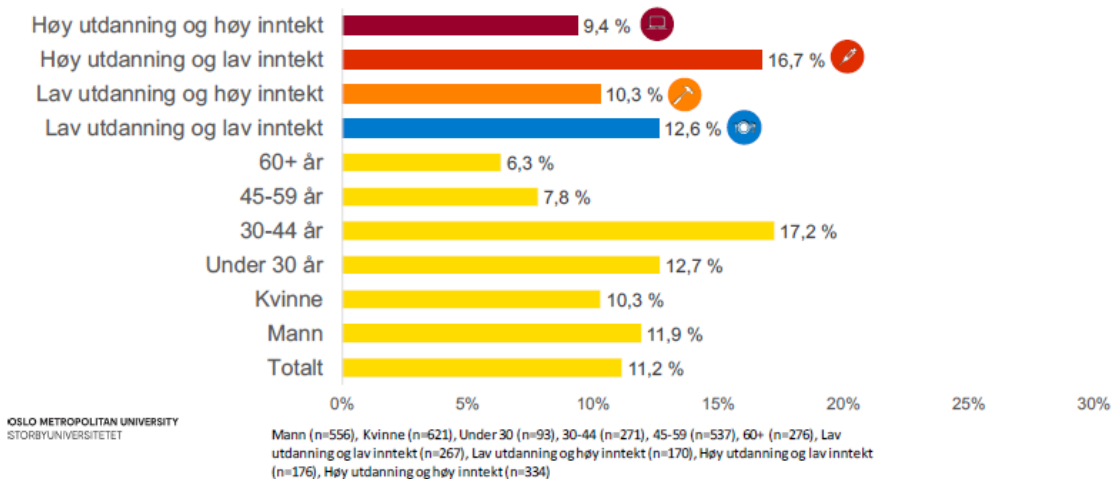
Det er naturlig å dele de sosiale og fordelingsmessige konsekvensene av koronapandemien inn i to deler: Sykdomsbyrden, som sier noe om i hvilken grad selve sykdommen rammer skjevt, og tiltaksbyrden, som sier noe om i hvilken grad smittevernstiltakene rammer skjevt.

Sykdomsbyrden

Hvert år utgir arbeidstakerorganisasjonen YS et eget arbeidslivsbarometer, som utarbeides av Arbeidsforskningsinstituttet (AFI). Årets spørreundersøkelse ble utført de første ukene etter nedstengingen, og fikk dermed med viktige spørsmål om pandemiens betydning for arbeidstakerne. Dette resulterte i *Arbeidslivsbarometerets koronaundersøkelse*.¹⁰

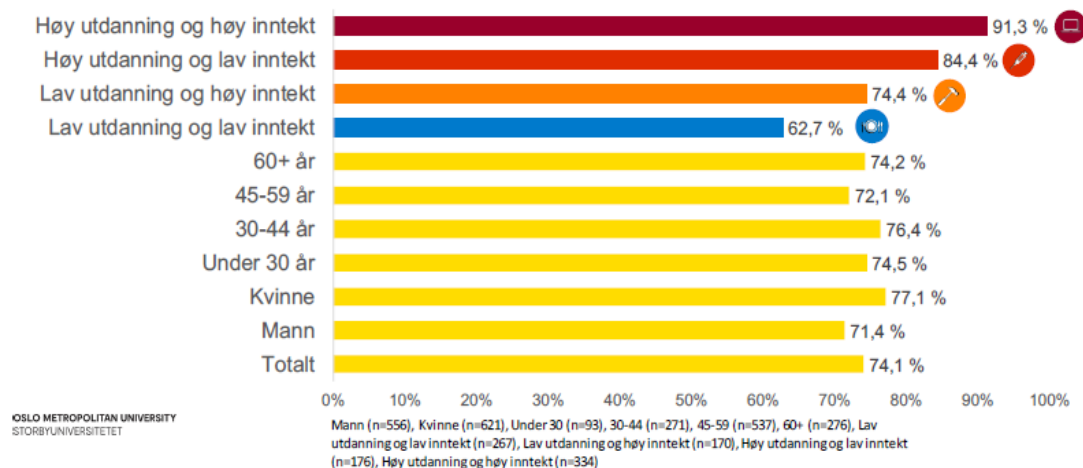
Undersøkelsen viste en høyere andel sykkelighet blant de med lav inntekt enn de med høy inntekt, og at dette gjaldt uavhengig av utdanningsnivå (se figur 1). I denne undersøkelsen er sykkelighet definert som at personen har vært smittet, isolert eller sannsynlig smittet.

Sykelighet (vært smittet, isolert eller sannsynligvis smittet), etter 4 arbeidsliv, alder og kjønn

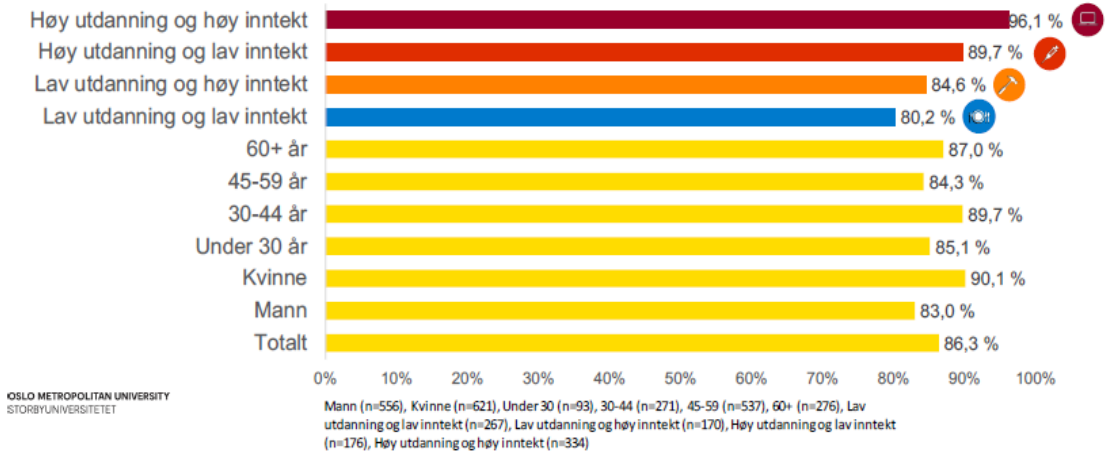
Figur 1: Sykelighet etter alder, kjønn og inntekts- og utdanningsnivå

I stor grad fulgt råd om reiserestriksjoner, etter 4 arbeidsliv, alder og kjønn (i %)

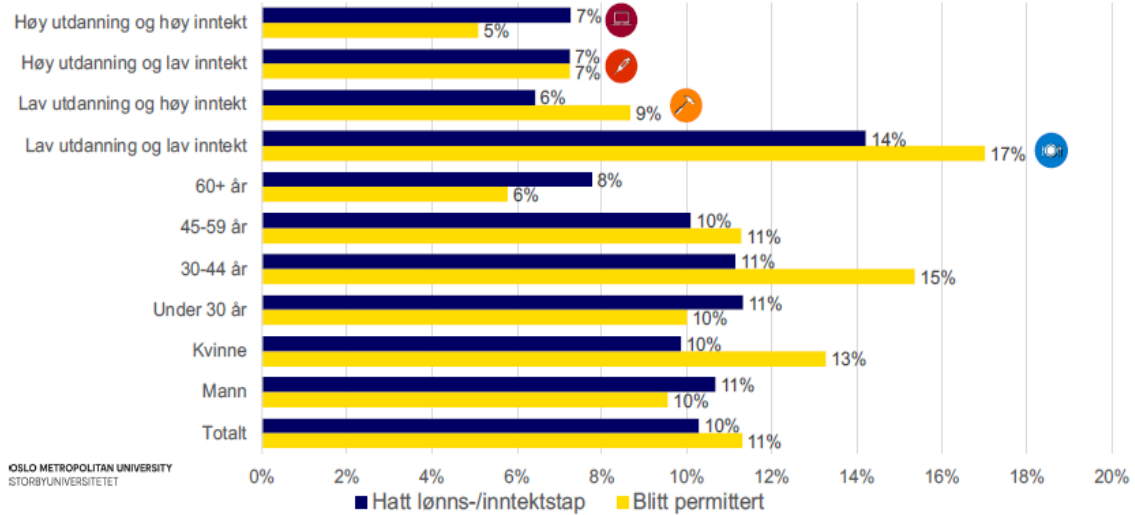
Figur 2 - Fulgt reiserestriksjoner, etter alder, kjønn og inntekts- og utdanningsnivå

I stor grad fulgt råd om fysisk distansering, etter 4 arbeidsliv, alder og kjønn (i %)

Figur 3: Fysisk distansering, etter alder, kjønn og inntekts- og utdanningsnivå

Hvem har blitt permittert eller hatt inntektstap – andel ja

Figur 4: Permittering, etter alder, kjønn og inntekts- og utdanningsnivå

Et annet funn i denne rapporten er at arbeidstakere med høy utdanning og høy inntekt i større grad fulgte rådene om fysisk distansering og mindre bruk av offentlig transport enn arbeidstakere med lav utdanning og lav inntekt (se figur 2 og 3). En mulig forklaring på dette er at arbeidstakerne med høy utdanning og inntekt i større grad har kunnet benytte hjemmekontor, og dermed unngått offentlig transport. Disse arbeidstakerne bor nok også i større boliger, noe som gjør fysisk distansering både lettere og mer attraktivt. Det er med andre ord enklere for personer med høy inntekt og utdanning å følge smittevernårådene og dermed også beskytte seg mot smitte.

En undersøkelse fra Folkehelseinstituttet viser også at det ikke overraskende har vært mer smitte i yrkesgrupper der kontakt med andre mennesker er hyppig. Akkurat hvilke yrkesgrupper som er rammet hardest er litt ulike avhengig av hvilken periode man studerer. Mens helsepersonell og sjåførere var smittet flere ganger større enn for andre i perioden februar-juli. Når man ser på perioden juli – november var det ansatte i serveringsbransjen, fly- og båtverter som var mest utsatt. Da var smitten blant helsepersonell og sjåførere omtrent på nivå med befolkningen ellers. Rapportforfatterne peker på noen mulige forklaringer i forskjellen mellom de to periodene: endring i testkriterier, nye smitteverntiltak, bedre beskyttelse av helsepersonell, og mer smitte fra ferie i første periode.¹¹

Tiltaksbyrden

Arbeidslivets koronaundersøkelse spurte også om permitteringer. På dette spørsmålet svarer 14 prosent av dem med lav inntekt og lav utdanning at de har opplevd permittering og 17 prosent at de har opplevd inntektstap (se figur 4). Dette er over det dobbelte av det nivået man så i de tre andre gruppene.

En annen gruppe forskere som har sett på hvordan nedstengingen 12. mars påvirket arbeidstakere og altså levert forskning på data i sanntid, er forskere ved Frisch-senteret ved UiO, og ved NMBU, i samarbeid med SSB og NAV. De har publisert to undersøkelser. Den første ble gjennomført de første ukene etter nedstengingen¹², og den andre ble gjennomført etter 10 uker.¹³

Undersøkelsene er basert på data om søknader til NAV, og begge viser de samme funnene: Selv om tiltakene som ble gjort for å hindre smitte rammet bredt og alle lag av befolkningen ble berørt, var likevel risikoen for oppsigelse og permittering sosialt betinget. Det var klart større sjans for tap av arbeid for arbeidstakere med lav inntekt, lav utdanning, lavinntekts familiebakgrunn og minoritetsbakgrunn. Familier med barn er også mer utsatt for jobbtap enn andre, og det er også høyere sannsynlighet for å ha en partner som opplever tap av jobb om du selv gjør det.

Noen nøkkeltall fra rapport 2, «Koronakrisen etter 10 uker – Hvem er (ikke) tilbake på jobben»:

- Fødeland: Innvandrere er i gjennomsnitt hardere rammet enn norskfødte. 14 prosent av innvandrere fra nye EU-land var uten jobb mellom uke 12-20, mot 6 prosent blant norskfødte.

- Utdanningsgruppe: 10,5 prosent av de med kun grunnskoleutdanning var uten jobb mellom uke 12-20, mot 3 prosent hos de med mastergrad
- Inntektsklasse: 12 prosent var fortsatt ledige blant de ti prosentene med lavest inntekt, mot 4,9 prosent hos de ti prosentene med høyest inntekt
- Sosial bakgrunn: 7,6 prosent ledighet blant de med foreldre som er blant de ti prosentene med lavest inntekt, mot 5,2 prosent hos de med foreldre som er blant de ti prosent med høyest inntekt.

Alle tre rapportene som har forsket på hvordan koronatiltakene har rammet arbeidstakerne finner med andre ord en tydelig sosial skjevhet i hvem som ble permittert og oppsagt rett etter nedstengingen og hvem som fortsatt ikke hadde kommet tilbake en stund etter. Forskerne forklarer dette ved at de bransjene og yrkene som har blitt rammet ekstra hardt av smittevernstiltakene er typiske lavlønnsykker som krever menneskelig kontakt og dermed er mer smitteutsatt (?) og som ikke krever mye utdanning, som frisører eller ansatte ved serverings- og utesteder.

Arbeidsledighet påvirker ikke bare den framtidige lønna til den som blir rammet, men også utdannings- og yrkesutsiktene til barna til de som blir rammet. Stengte skoler og hjemmeundervisning rammer også barn fra ressursvake hjem hardest fordi de får mindre oppfølging hjemmefra. Alt i alt anslår de at de langsiktige kostnadene knyttet til stengte skoler og barnehager, samt økningen i arbeidsledighet, som følge av koronakrisen kan komme opp i 100 milliarder kroner.¹⁴

... ikke alle rammes

Mange er med andre ord rammet hardt av den pågående koronapandemien. Dette gjelder imidlertid ikke alle. Selv om de fleste har måttet akseptere en lavere lønnsvekst enn det som var ventet ved begynnelsen av året, har mange likevel opplevd en forbedret økonomisk situasjon sammenlignet med før 12. mars.

Det skyldes flere faktorer. Som vi har vært inne på har de som har mistet jobben helt eller delvis som følge av korona-pandemien flere ting til felles: viktigst er at de kjennetegnes av å ha lav inntekt. Motsatt har mange av dem med faste, trygge arbeidsforhold og høyere inntekt, beholdt sine jobber. Fordi samfunnet i flere måneder har vært helt eller delvis nedstengt, har mange kuttet konsum og spart penger. Mens samlet sparing for Norge har falt markert og underskuddet i offentlig forvaltning var det høyeste siden midten av 1990-tallet, er husholdningenes sparerate historisk høy.¹⁵

Videre har også mange opplevd økt kjøpekraft, som følge av Norges Banks historiske rentekutt helt ned til null-nivå. Vi har ikke statistikk som krysser ledige med eierskap til bolig, men vi vet at det er en lav andel boligeiere blant dem med lavest inntekt i samfunnet sammenlignet med dem med høy inntekt. Og vi vet altså at det er mange av disse som nå har mistet jobben. Mange av dem som er blitt hardest rammet av korona eier ikke bolig, og har ikke planer om å kjøpe en i nær framtid. For dem hadde rentekuttet liten effekt. For dem

med både fast jobb, trygg inntekt og store huslån, ga rentekuttet økt kjøpekraft i boligmarkedet og en enda romsligere økonomi.

Vi kan også på andre områder se at ikke alle har merket korona-pandemien like hardt på kropp og lommebok. Midt i det største økonomiske tilbakeslaget siden andre verdenskrig satt vi norgesrekord i antall milliardærer i Norge. Noen har mistet mye. Men andre har blitt enormt mye rikere. Til tross for gigantiske tap innen bransjer som reiseliv og olje- og energi, har formuen landets 400 rikeste rår over totalt sett bare falt med 0,52 prosent. Midt i det som omtales som den verste nedturen siden krigen har nemlig bransjer som eiendom, finans og handel gjort det bra. Den norske Kypros-beboeren John Fredriksen, som topper lista, er verdt mer enn regjeringens korona-krisepakke. Plass nummer to og tre på lista er kapret av noen som utvilsomt har høstet fordeler av korona, nemlig Odd Reitan og Johan Johannson, som er eiere av henholdsvis Rema 1000 og dagligvare-kjempen Norgesgruppen. Også Orkla-eier Stein Erik Hagen er blitt betraktelig rikere siden i fjor.¹⁶

2.4 Koronapandemiens konsekvenser i andre land

Internasjonalt er det også gjort forskning på sosiale utslag av korona-pandemien, men her har fokuset først og fremst vært på hvordan selve sykdommen rammer skjevt, altså «sykdomsbyrden».

Blant annet undersøkte en gruppe amerikanske forskere¹⁷ dødsfall knyttet til Covid-19 i Chicago og fant at bydeler med høy andel afroamerikanske innbyggere var disproporsjonalt hardt rammet av Covid 19-dødsfall: 56 prosent av de første 1350 døde, var afroamerikanere i en by der kun 30 prosent er afroamerikanere. De forklarer dette ved at koronapandemien har forsterket de allerede eksisterende forskjellene i helse og «sosial sårbarhet» som finnes mellom bydelene.

Analyser fra USA viser også at personer med lavere inntekt, mindre fleksible arbeidsmuligheter og uten private uteområder har lavere sannsynlighet for å følge smittevernsreglene¹⁸, og at dette forklarer hvorfor områder med høyere andel fattige og etniske minoriteter har mer smitte.¹⁹ De arbeidstakerne i USA som har mest fysisk kontakt ifølge databasen O*net²⁰, og som dermed er mest utsatt for å bli smittet, er gjennomgående arbeidstakere med lav inntekt.²¹ En studie i det medisinske tidsskriftet *Nature* antyder at en svært stor andel av de sosiale skjevhetene i smitte i USA kan skyldes ulik mulighet til å begrense egen mobilitet.²²

En undersøkelse fra det svenske Folkehelseinstituttet viser også at noen yrker har langt større smitterisiko enn andre. 11 yrker ligger over gjennomsnittet, herunder taxi- og bussjåførere, restaurant- og kjøkkensjefer og øvrige servicearbeidere, pluss renholdsarbeidere. Denne undersøkelsen viser med andre ord tydelig at selve sykdommen har rammet sosialt skjevt, og at muligheten til å beskytte seg selv mot smitte også er høyere for de med høyere inntekt enn de med lavere inntekt.²³

Også i Storbritannia har dødsfallene forårsaket av Covid-19 hatt en skjev sosial profil. Der den tredjedelen av områdene med lavest sosioøkonomisk status har opplevd mellom 50 og 60 Covid-19 dødsfall per 100 000, har den tidelen med høyest sosioøkonomisk status hatt 25. De fattigste delene av Storbritannia har med andre ord opplevd over dobbelt så høy dødsrate av Covid-19 som de rikeste, noe som er en mye høyere forskjell i dødsrate enn for dødsfall som ikke skyldes Covid 19.²⁴

I Storbritannia har det også vært noen studier av *tiltaksbyrden*: Unge og de med lav inntekt har høyere sannsynlighet for å ha mistet jobben enn eldre og de med høyere lønn,²⁵ mens selvstendig næringsdrivende og arbeidere med usikre ansettelsesformer, som nulltimerskontrakter, er de som har hatt størst tap av arbeidsinntekt.

Hjemmeundervisningen under nedstengingen har også økt forskjellene i læringsutbytte mellom private og offentlige skoler fordi privatskolene har kunnet tilby mer aktivisering mellom lærer og student.²⁶ Koronakrisen kan med andre ord øke forskjellene i det allerede klassesdelte skolesystemet i Storbritannia.

En gruppe forskere har beregnet at, med mindre myndighetene innfører økonomiske hjelpetiltak, vil fattigdommen i gjennomsnitt øke med fem prosentpoeng i Europa ved en nedstenging på to måneder, og 14,5 prosentpoeng ved en delvis nedstenging i seks måneder.²⁷

Samtidig er FNs HDI-indeks, som måler utvikling på flere parametere enn kun BNP, ventet å synke globalt for første gang siden den ble utviklet i 1990 og det er beregnet at 40 til 60 millioner mennesker kan bli skjøvet ut i ekstrem fattigdom som følge av krisen, primært i Afrika og Sør-Asia.²⁸

Også internasjonalt ser vi bildet vi har vist til fra Norge, nemlig at koronakrisen ikke har vært utelukkende fortvilende for alle. En rapport fra PwC viser hvordan de rikeste i samfunnet også under korona-pandemien har fortsatt sin rakettfærd mot mer rikdom. Utviklingen på børsen, spesielt innen områder som teknologi og helse, økte verdens rikestes formuer opp til et nytt rekordnivå. De drøyt 2.000 dollarmilliardærene i verden er nå til sammen er gode for 10.200 milliarder dollar, rundt 95.000 milliarder kroner.²⁹

3 Erfaringer under korona-krisen hos HK-medlemmer

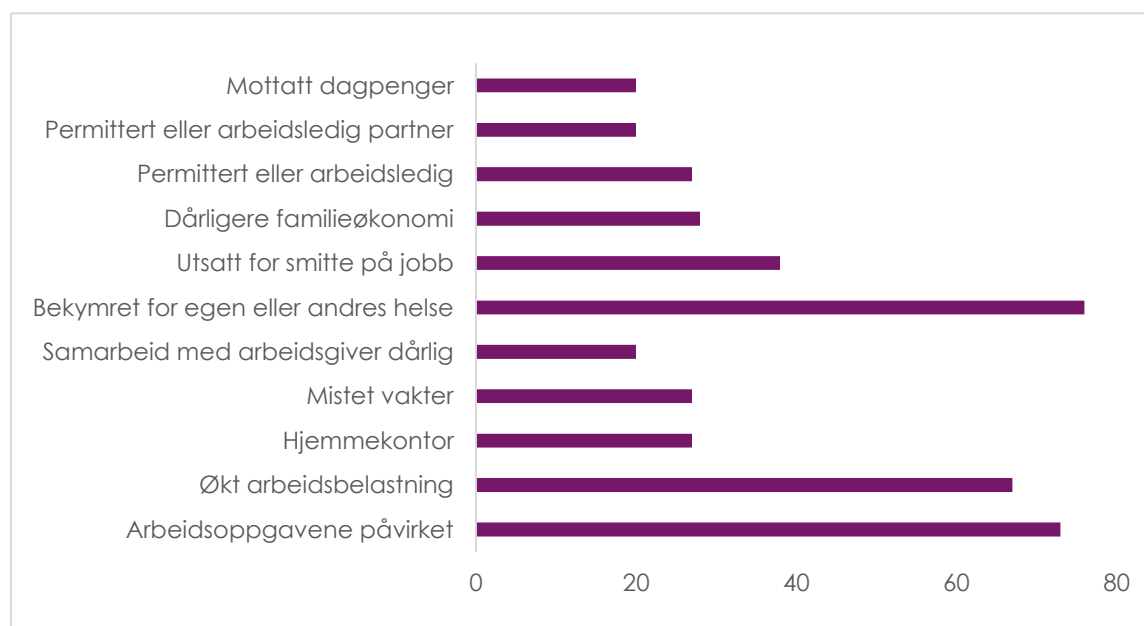
Tankesmien Agenda og Handel og Kontor har gjennomført en spørreundersøkelse om erfaringene under koronakrisen blant HKs medlemmer.

I vår undersøkelse utgjør ansatte innen dagligvare og detaljhandel 61 prosent av respondentene, mens andre store områder er kontoransatte og merkantilt personale (9 prosent), reiselivsbransje, -byråer, fly og taxi (6 prosent), logistikk og lagervirksomhet (5 prosent) og ansatte innen interesseorganisasjoner, fagbevegelsen, ulike forbund og hovedsammenslutninger (5 prosent). Handel og Kontor er et forbund med et flertall kvinner, og i vår undersøkelse utgjorde disse 75 prosent.

I det følgende gjør vi rede for resultatene av undersøkelsen, både for Handel og Kontor sett under ett, og for enkelte kategorier av medlemmene, der det er forskjeller av betydning. Der vi omtaler arbeidsområder begrenser vi oss til områdene nevnt ovenfor – for å begrense problemer med få respondenter. Også der vi omtaler kjønn og alder – og dermed indirekte indikerer at disse faktorene kan forstås som årsaker til ulike utfall – kan det utelukkes at bransjeforskjeller i kjønns- eller aldersfordeling spiller inn som en bakenforliggende forklaring³⁰.

I tillegg refererer vi noen erfaringer og opplevelser fra HKs medlemsgrupper under pandemien, slik de har framgått av intervjuer i ulike medier.

En oppsummering av funnene i undersøkelsen viser at mange av HKs medlemmer har merket krisen på kroppen og i lommeboka. Økt arbeidsbelastning, bekymring for smitte og dårligere økonomi er blant de rapporterte konsekvensene. På den positive siden opplever mange godt samarbeid med arbeidsgiver. Vi ser også tydelig forskjeller når det gjelder bransje, kjønn og alder.

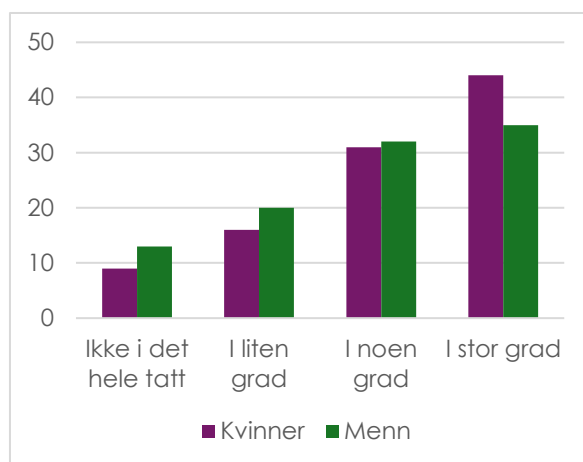
Figur 5: HK-medlemmenes erfaringer under korona (prosent)

3.1 Arbeidshverdagen

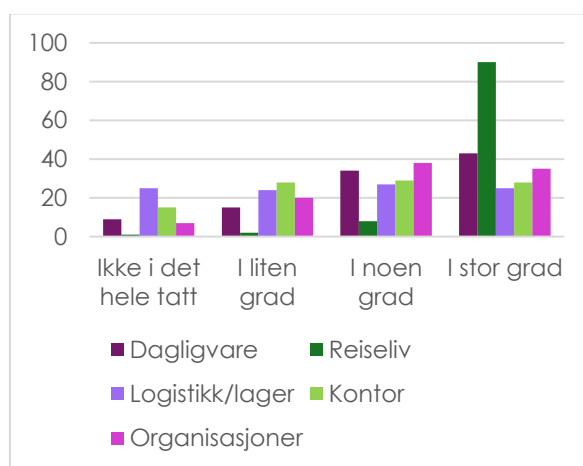
Et klart flertall av respondentene oppgir at arbeidsoppgavene har blitt påvirket av covid-19, og mange oppgir i fritekstsvar at de er frustrerte over hvor mye som har blitt forandret.

For mange er det nye oppgaver knyttet til smittevern som har vært den største forandringen. «Mine arbeidsoppgaver ble påvirket av covid-19 ved at vi måtte jobbe etter smittevernreglene, slik at handelen for kundene ble trygg og at de ikke skulle utsettes for smitte i vår butikk. Den enkelte ansatte måtte jobbe litt ekstra for at smittevernreglene kunne følges», skriver et HK-medlem illustrerende. Deler av handelsnæringen opplevde en stor omsetningsvekst i perioden, og et annet HK-medlem skriver at det var «mange flere kunder, mye ekstra vasking og andre tiltak». Reiselivsbransjen skiller seg tydelig ut blant respondentene. I denne gruppen oppgir så godt som alle at arbeidsoppgavene har blitt påvirket. Mange av respondentene innen reiseliv beskriver permittering eller bedriftskonkurser, og det er grunn til å tro at dette er noe som det som har påvirket arbeidsoppgavene særlig i denne bransjen. En som jobber som guide skriver «Vi kjemper for å holde oss flytende – måtte gudene være med oss». Kvinner og yngre arbeidstakere har blant respondentene sett under ett i noe større grad oppgitt at arbeidsoppgavene har blitt påvirket.

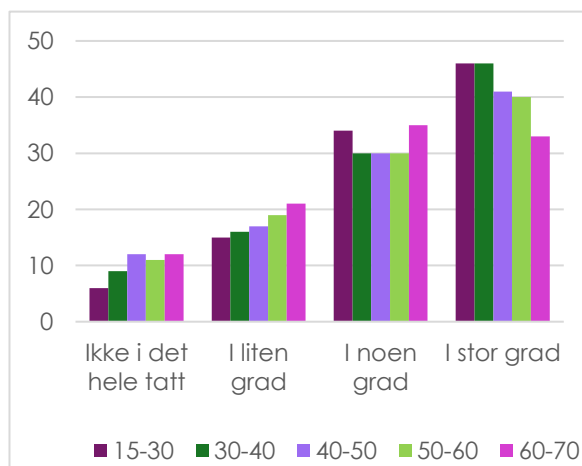
En viktig faktor virker å være **økt arbeidsbelastning**. Et flertall av respondentene har opplevd økt arbeidsbelastning, og en tredel oppgir at arbeidsbelastningen har økt i stor grad.

Figur 6: "I hvilken grad har dine arbeidsoppgaver blitt påvirket av covid19?" (prosent per kjønn)

Figur 7: "I hvilken grad har dine arbeidsoppgaver blitt påvirket av covid19?" (prosent per område)

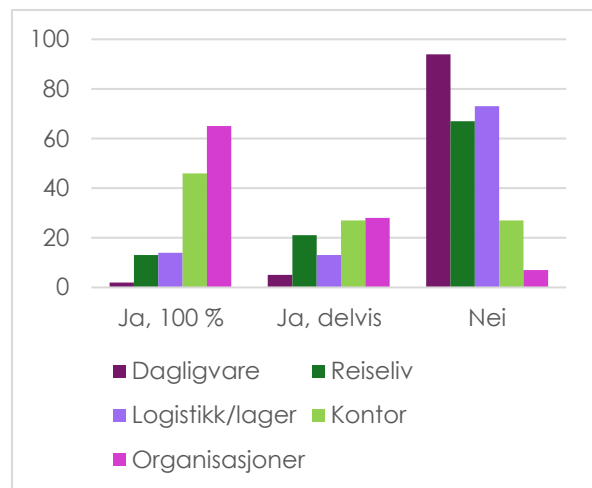
Figur 8: "I hvilken grad har dine arbeidsoppgaver blitt påvirket av covid19?" (prosent per område)

Både «stress», «usikkerhet» «arbeidspress» og «belastning» er å finne blant de 30 vanligste substantivene i respondentenes fritekstsvar. «Veldig mye overtid og stress i hverdagen etter korona», skriver en. «Har vært mer stress angående avstand og desinfisering. Jeg er mentalt sliten etter endt arbeidsdag», skriver en annen.

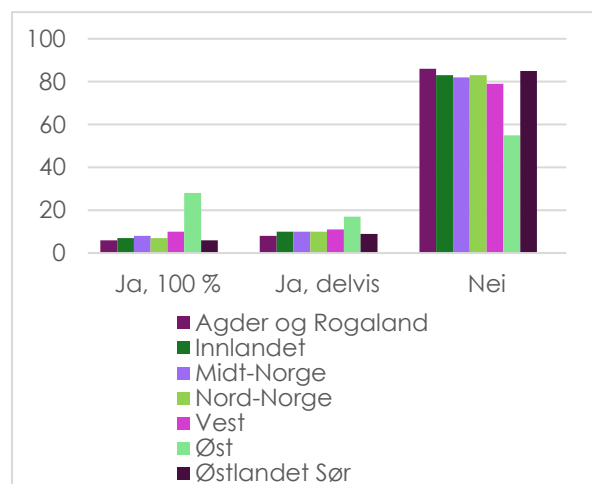
En ansatt i dagligvarehandelen beskriver trykket i butikken som «vanvittig». «Det har vært et helt jævlig trykk med kunder i mange måneder. Som takk så får vi noe klapping», skriver en annen. «Store deler av vekten gikk til å vaske kontaktpunkter, noe som gir sure kunder og tomme hyller», skriver en tredje. «Helvetes mye vasking i butikken», skriver en fjerde. På noen arbeidsplasser har det vært økt arbeidsbelastning samtidig som bedriften har permittert ansatte: «Det er skyhøy trafikk og omsetning til tross for permitteringene, og vi er heldige om vi rekker å spise eller gå på do i løpet av dagen». Kvinner oppgir i noe større grad enn menn at de har opplevd en økt arbeidsbelastning som følge av krisen. Det virker også å være slik at jo yngre du er, jo mer opplever du økt arbeidsbelastning.

Et klart mindretall har hatt hjemmekontor blant HK-medlemmene. Innenfor området dagligvare og detaljhandel, hvor et flertall i HK jobber, hadde mindre enn en tidel av de ansatte helt eller delvis hjemmekontor.

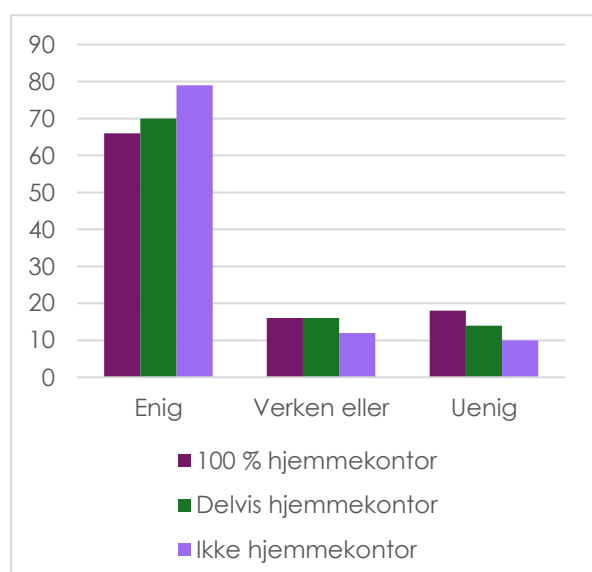
Blant respondentene i HK sett under ett var det en av fire som har hatt helt eller delvis hjemmekontor. Region øst, som inkluderer

Figur 9: "Har du jobbet hjemmefra?" (prosent per område)

Figur 10: "Har du jobbet hjemmefra?" (prosent per geografi)

Figur 11: Bekymret for egen eller andres helse (prosent per hjemmekontor-grad)

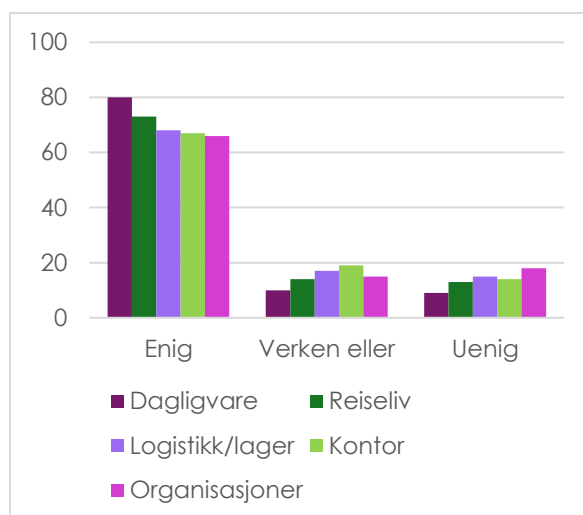
Oslo, Akershus og Østfold, stikker seg ut som en region med særlig høy bruk av hjemmekontor – rundt 40 prosent. Ellers er det små geografiske forskjeller.

Et klart flertall (65 prosent) av de som har jobbet hjemmefra har gode eller svært gode erfaringer med det. «Sparer reisetid, frihet i å jobbe hjemmefra, ro og fred til å konsentrere seg om oppgaver», skriver en. «Mer effektiv, mindre stresset, bedre jobbflyt», skriver en annen. «Det har vært trygt og godt å jobbe hjemme», skriver en tredje. «Elsker det», skriver en fjerde.

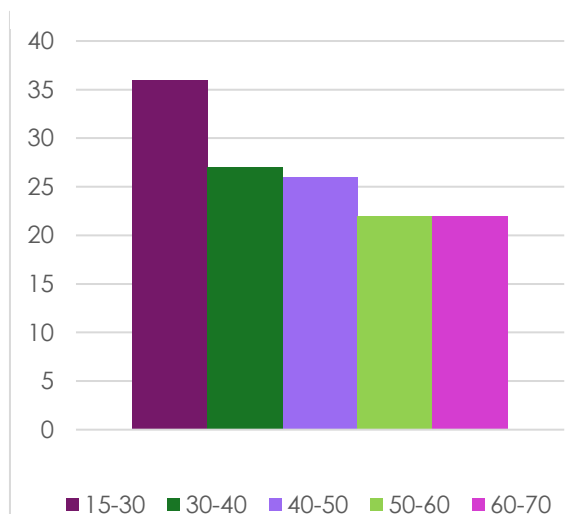
Men erfaringen med hjemmekontor har ikke vært positiv for alle. For noen har den ergonomiske situasjonen hjemme ikke vært holdbar: «Etter to uker ved kjøkkenbordet fikk jeg vondt i hofta og har gått til kiropraktor siden begynnelsen av april». Skillet mellom jobb og fritid har blitt vanskeligere for noen – «Føler på et konstant stress selv utenfor arbeidstid» – mens det for andre var særlig utfordrende at barna også måtte være hjemme – «Syntes det var helt forferdelig å jobbe hjemme samtidig som jeg skulle passe på mine tre små på to og fire år».

Områdene kontor og organisasjoner stikker seg ut med noe bedre erfaringer med hjemmekontor enn de øvrige områdene i HK.

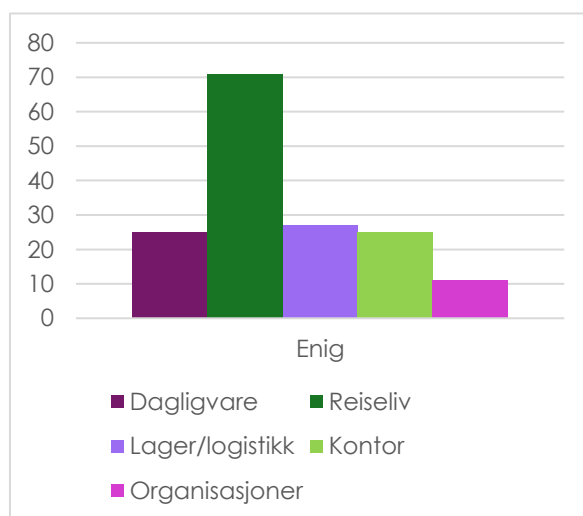
Blant respondentene er det **få som har mistet vakter** i perioden – dette gjelder mindre enn en tredel. Her skiller reiselivsområdet seg radikalt ut fra de andre bransjene HK organiserer. Blant de ansatte innen reiseliv oppgir 4 av 5 å ha mistet vakter. Det er sannsynlig at mange av disse mistede vaktene kan knyttes til permitteringer innen dette området. «Jeg jobber i reiseliv hvor de fleste har vært permitterte», skriver en. Kvinner har i noen grad mer enn menn mistet vakter (respektive 28 og 20 prosent). Det virker å være slik at jo yngre du er, jo flere vakter har

Figur 12: Bekymret for egen eller andres helse (prosent per område)

Figur 13: "Har du mistet vakter eller lignende som følge av krisen?" (prosent per alder)

Figur 14: "Familiens økonomi har blitt dårligere" (prosent per område)

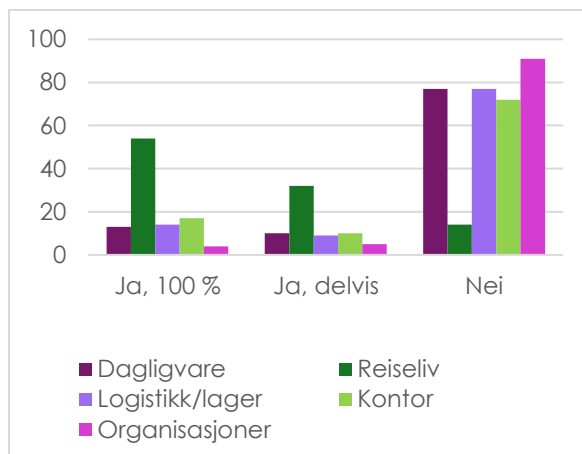
du mistet. I den yngste aldersgruppen (15-30) har 36 prosent mistet vakter eller lignende. Når den personlige økonomien er presset, skaper det utfordringer: «Jeg er deltidsansatt og har lenge vært avhengig av de ekstra vaktene», skriver en.

Et flertall (60 prosent) mener **samarbeid med og oppfølging fra arbeidsgiver har fungert bra** i perioden. «Har en utrolig bra arbeidsgiver som er veldig god på å ivareta sine ansatte», skriver en ansatt innen detaljhandel. «Jeg opplever at vår arbeidsgiver tok de ansatte veldig på alvor, og at de gjorde mest mulig for å unngå permitteringer», skriver en ansatt innen dagligvare. Flere skryter også av fleksibiliteten hos arbeidsgiver i møte med den vanskelige situasjonen. Et mindretall på 20 prosent mener samarbeidet ikke har fungert. «Opplevde at arbeidsgiver ikke brydde seg så mye, og satte ikke inn bra nok tiltak», skriver en. «Ingen informasjon fra våre arbeidsgiver og respektløse handlinger når det gjelder feriepenger, etterbetaling, lønn, osv.», skriver en annen. «Ingen vilje hos arbeidsgiver for å sørge for at vi har tilstrekkelig utstyr hjemme», skriver en tredje.

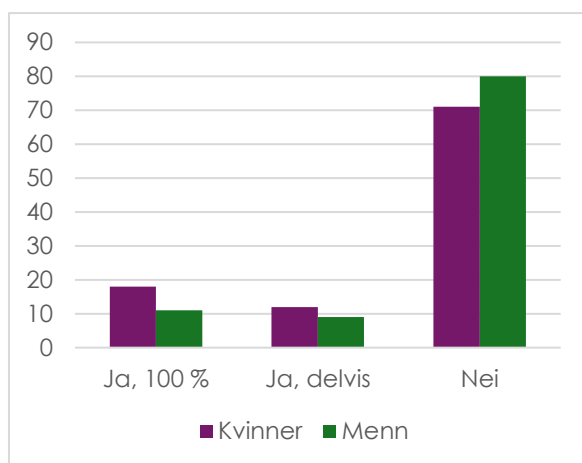
3.2 Smittesituasjonen

For mange har smittesituasjonen preget hverdagen under korona-pandemien. Blant de som svarte at arbeidsoppgavene i stor grad har blitt påvirket av covid-19, var både «smitte», «vasking» og «smittevern» blant de vanligste substantivene i fritekst-svar.

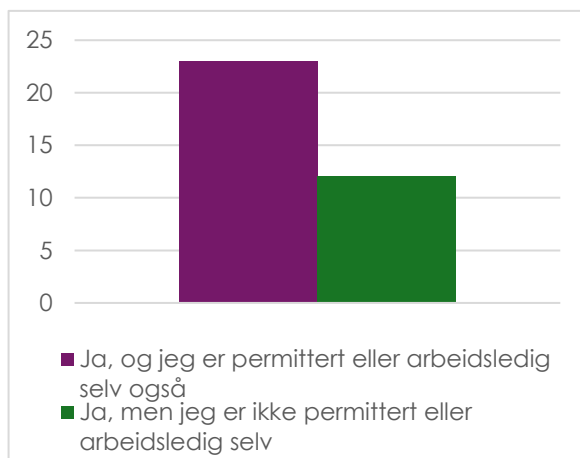
Tre firedeler har vært **bekymret for egen helse eller helsen til noen de er glade i**. «Vi er livredde for egen helse og familiens helse», skriver en. «Jeg er veldig redd for å fange dette viruset fordi jeg jobber i butikk der mange mennesker kommer og går sammen», skriver en annen. Flere har også vært bekymret for sårbare

Figur 15: "Har du blitt permittert eller arbeidsledig som følge av koronakrisen?" (prosent per område)

Figur 16: "Har du blitt permittert eller arbeidsledig som følge av koronakrisen?" (prosent per kjønn)

Figur 17: "Har du blitt permittert eller arbeidsledig som følge av koronakrisen?" (prosent per egen situasjon)

familiemedlemmer: «Som pårørende til en i risikogruppen er det en belastning». Bekymringen for egen helse eller helsen til noen man er glad i gjelder i noe større grad blant kvinner enn blant menn, og dessuten mer blant yngre enn blant eldre. Det har vært vanligere å være bekymret for egen eller andres helse blant ansatte innen dagligvare og detaljhandel enn andre områder. Det samme gjelder i noen grad reiselivsbransjen. Mange som jobber med kundekontakt opplever det som vanskelig å holde avstand. «Stressende å hele tiden tenke på koronatiltak på jobb og holde avstand når kunder ikke bryr seg», skriver en. «Liten butikk, så vanskelig å holde avstand til kundene», skriver en annen. De som har hatt hjemmekontor har i mindre grad vært bekymret for egen eller andres helse enn de som ikke har hatt hjemmekontor. Blant de som har hatt hjemmekontor har det imidlertid vært problemer med ergonomi blant noen. «En prolaps i ryggen har forverret seg pga hjemmekontor på kjøkkenstolen», skriver en.

En tredel mener de har vært **utsatt for smitte på jobb**. Dette har i seg selv vært en stressfaktor blant HK-medlemmene. «Veldig stressende psykisk og fysisk spesielt de første 14 dagene. Mye bedre da smitteverntiltak ble ordnet, som pleksiglass, merking om avstand, t-shirts, desinfiseringsrutiner osv.», skriver en. «Svært mange kunder viser mange null respekt for restriksjoner og holder overhodet ikke avstand», skriver en annen. Her er det tydelige forskjeller mellom områder. Å bli utsatt for smitte på jobb er vanligst innen dagligvare og detaljhandel (45 prosent), så reiseliv (25 prosent), logistikk og lager (15 prosent), og minst innen kontor og organisasjoner, hvor nesten ingen mener de har vært utsatt for smitte på jobb. Region øst (Oslo, Akershus og Østfold) stikker seg ut blant regionene ved at mer enn halvparten blir utsatt for smitte på jobb.

Som følge av økt smitterisiko har butikkarbeidere flere steder krevd et eget korona-tillegg. «Butikkmedarbeidere som hver dag utsetter seg for smitte, bør få risikotillegg», uttalte leder for HK Region Vest til BA.no. Hun fikk støtte av forbundsleder Christopher Beckham som har forståelse for at kravet reises fra medlemmer og tillitsvalgte: «Mange av våre medlemmer har stått i front, de har hatt en samfunnskritisk rolle under denne krisa. De har følt et større ansvar, og de har samtidig vært redd for smitte for seg og sine», sa han.

I et intervju med HK-Nytt forteller Meny-ansatt Lea Baldin de Silva at hun er bekymret for smitte og opptatt av å ikke ta det med seg hjem til barna og mannen sin. Både hun og mannen jobber fulltid, og med tre permitterte skolebarn hjemme er det utfordrende dager: «Når jeg kommer hjem går jeg rett på badet og vasker klærne mine og tar meg en dusj, før jeg klemmer barna mine», forteller de Silva.³¹

3.3 Personlig økonomi

Korona-krisen er ikke bare en helsekrise, det er også en økonomisk krise. Fritekstsvarene i undersøkelsen gir et bilde på at det også gjelder HK-medlemmene. Både «dagpenger», «lønn», «penger» og «permittering» er blant de aller vanligste substantivene her. **28 prosent av HK-medlemmene oppgir at familien har fått dårligere økonomi** som følge av krisen. «Vi står begge uten inntekt, og ingen av oss har fått vedtak om dagpenger. Vi har 2 barn. Vår erfaring er kaos og økonomisk usikkerhet», skriver en. «Veldig usikker og trist tid, økonomien blitt dårligere», skriver en annen. «Går veldig utover psyken og hverdagen er tøff

både økonomisk og generelt», skriver en tredje. «Har måttet stanse/fryse de utgifter som jeg har hatt mulighet til å fryse», skriver en fjerde. Mange av HK-medlemmene som også er studenter skriver at det har vært særlig utfordrende å være student. «Hadde inntektsbortfall da jeg på daværende tidspunkt var fulltidsstudent. Pr d.d. venter jeg fortsatt på dagpenger. Dagpengene jeg får etter å ha jobbet 22 % dekker ikke mine faste utgifter», skriver en. «Student med 20% fast stilling, mistet alle vakter i hele sommer og får ingen dagpenger grunnet lån/stipend fra Lånekassen», skriver en annen. «Kjipt å være student som tjener 190 000 i året og når man blir permittert er det forventet at jeg skal leve på kun stipend/lån.», skriver en tredje.

Blant HK-medlemmene har **27 prosent blitt helt eller delvis permittert eller arbeidsledig** på grunn av krisen, og en tredel har vært redde for å miste jobben. En tredel av kvinnene har blitt helt eller delvis permittert eller arbeidsledige, mens dette gjelder en femdel av mennene.

Også dette spørsmålet følger et aldersmønster, hvor yngre i noe større grad enn eldre har blitt permitterte eller arbeidsledige. Reiselivsområdet skiller seg radikalt ut, hvor 80 prosent har blitt permittert eller arbeidsledig. Organisasjoner skiller seg ut i motsatt retning, hvor mindre enn 10 prosent har blitt permittert eller arbeidsledig. Permittering og arbeidsledighet er en belastning for de aller fleste som opplever det, men for noen av HK-medlemmene opplevdes det også som urettferdig eller illegitimt: «Bedriften brukte korona som unnskyldning for oppsigelser uten grunn», skriver en. «Opplever at firmaet bruker krisen til å rydde i rekkene», skriver en annen. «Usaklig oppsigelse», skriver en tredje.

Noen av de som har opplevd å bli permittert er Amedias 30 annonseselgere, rubrikkselgere og ansatte i deres støttefunksjoner i Østfold og Follo. Alle ble permittert til 50 prosent stilling fordi avisene ble rammet kraftig av fall i annonseinntektene. Marte Rian Aarnes er tillitsvalgt og annonseselger i Halden Arbeiderblad, og er selv en av to permitterte selgere i sin avis og uttaler i et intervju med HK-Nytt at hun er bekymret både for egen og medlemmenes situasjon. I motsetning til en del andre arbeidsgivere, forskutterte Amedia lønnen de 20 første dagene av permitteringen, og de ansatte fikk beholde pensjonsopptjeningen og forsikringene de har gjennom jobben. «Vi slipper å bekymre oss for om vi får penger fra Nav til å begynne med. Men folk er bekymra for hvordan det skal gå etter hvert (...) Vi håper dette ikke varer så lenge. Vi forstår situasjonen, men synes dette er kjipt», sier hun.³²

Den økonomiske krisen har rammet mange familier dobbelt. Det er dobbelt så vanlig å ha en partner som er permittert eller arbeidsledig blant de som selv er det, som blant de som ikke selv har blitt permittert eller arbeidsledig – respektive 23 og 12 prosent. I hele utvalget er det 20 prosent som har en partner som har blitt permittert eller arbeidsledig.

En femdel av HK-medlemmene har mottatt dagpenger, mens 13 prosent har søkt om forskudd på dagpenger. 21 prosent har mottatt lønnskompensasjon for dagene før dagpenger. Mange HK-medlemmer var frustrerte over møtet med NAV-systemet. «Må si jeg fryktet NAV-systemet mer enn korona», skriver en. «Alt fungerer klønete, byråkratisk, tilbakestående. Det er det som gjør folk deprimert og oppgitt», skriver en annen.

Flere trekker fram lange svartider fra NAV, og dessuten lang ventetid på penger: «Måtte vente nesten 4 mnd på dagpenger. Får i tillegg ekstra bekymring for neste år når man ikke får feriepenger av hverken lønnsgarantien eller dagpenger», skriver en. «Måtte vente lenge på dagpenger og lønnskompensasjon, og kunne egentlig ikke leve på 65 % av en allerede lav lønning», skriver en annen. «Snart 4 måneder at NAV ikke klarer å behandle min søknad om dagpenger, lever på sparte midler (minker på dem) samtidig som jeg fortsatt venter på skattepengene», skriver en tredje.

4 Slik møtte vi pandemien

Pandemier inntreffer med jevne mellomrom, og som sitatet under viser har Direktoratet for Samfunnssikkerhet og Beredskap (DSB) i sine analyser vurdert pandemi som både sannsynlig og alvorlig.

«Et nytt influensavirus som smitter primært ved dråpesmitte, og med 1-2 dagers inkubasjonstid, oppdages i Thailand i midten av desember. Virusets spres raskt, og influensapandemien når Norge i midten av januar. Pandemien når toppen etter seks uker og varer i fire måneder. Vaksine blir ikke tilgjengelig i Norge i løpet av influensapandemien, og antiviralia har ikke effekt. Unge og arbeidspåre rammes særlig sterkt. På bakgrunn av den historiske frekvensen for influensapandemier er sannsynligheten for at Norge igjen vil bli rammet av en influensapandemi vurdert til å være høy».
(DSB Analyser av krisescenarier 2019)

DSBs risiko- og sårbarhetsanalyse for 2019 viste at «Pandemi og legemiddelmangel er scenarioene med høyest risiko». DSB skriver videre at «Sannsynligheten for en alvorlig pandemi er i analysen angitt til 75 prosent i løpet av 100 år. Konsekvensene av en pandemi som beskrevet i scenarioet, vil bli svært store med om lag 8 000 dødsfall, 35 000–40 000 sykehusinnleggelser, svært store økonomiske tap og sosiale og psykologiske reaksjoner i befolkningen. Pandemier opptrer jevnlig; på 1900-tallet var det tre slike hendelser».

Det er stor kontrast mellom den svært treffsikre beskrivelsen fra DSB av forløpet i en tenkt pandemikrise, og den betydelige undervurderingen av pandemiens konsekvenser. En årsak til dette kan være at ingen så for seg at man skulle ta i bruk så sterke virkemidler som «Lov om smittevern» åpner for. En annen forklaring er at de dynamiske økonomiske effektene ble undervurdert. Når færre jobber, er ikke det bare en enkeltkostnad i form av tapt verdiskaping, det påvirker også etterspørselen i økonomien som igjen påvirker produksjon og verdiskaping. En tredje forklaring kombinerer de to: politikken for å avverge krisen er det som utløser kostnadene, og utløser kaskader av økonomiske konsekvenser fordi stengte barnehager og skoler gir redusert arbeidstilbud, som gir lavere produksjon, som gir høyere ledighet, som svekker inntektene og i sin tur rammer etterspørselen.

I ettertid er det lett å se at vi ikke var så klare som vi burde ha vært for en pandemi, til tross for både erfaringer fra svineinfluensaen i 2009, og analyser av risiko for en ny pandemi.

Slik vi skriver i notatet «Lærdom fra koronakrisen», skal man være varsom med å kritisere håndteringene og beslutningene som ble gjort da korona-viruset først kom til Norge, med tidspress og basert på begrenset informasjon. Kriser er overraskende, også de forutsette. Det er forskjell på å vite at noe med stor sannsynlighet kan inntreffe, og å forutse når det vil skje.

Det er det imidlertid mye vi kan lære både av mangler med det mer langsiktige forarbeidet, og ikke minst av justeringer som kunne og burde vært foretatt raskere etter som ny kunnskap kom til.³³

I dette notatet konsentrerer vi oss om den oppfølgingen og tiltakene som kom på to områder: generelle krisepakker, permitteringsregler og kompensasjon, samt vurderingen av samfunnskritisk personell.

4.1 Permitteringer og kompensasjon

Allerede i mars, kort tid etter nedstegningen var et faktum, ble reglene for permittering endret slik at arbeidsgivers kostnader ved å permittere ansatte ble redusert fra 14 til 2 dager. Betydelige permitteringer var en nødvendig konsekvens av at flere virksomheter måtte helt eller delvis stenge.

Som flere økonomer har påpekt, er det likevel grunn til å tro at permitteringsreglene bidro til at flere ble permittert enn det som er bra for økonomien som helhet.³⁴ Vi kan tenke oss et eksempel der en arbeidstaker i en bedrift vanligvis, før korona, bidro til en inntekt på 100 kroner, og fikk 75 kroner i lønn. Nå, på grunn av lavere salg, er inntekten på samme arbeidstid bare 70 kroner. Kan hende lønner det seg for bedriften å permittere henne nå. Men for samfunnet er det mye mer verdifullt at hun forsetter å produsere de 70 kronene, enn at hun brått produserer null, og samtidig må få penger fra fellesskapet. Et lønnstilskudd på seks kroner ville gjort det lønnsomt å beholde arbeidstakeren, som slapp å bli trygdemottaker.

I slutten av mai, og etter innspill fra LO, NHO og Arbeiderpartiet, innførte regjeringen *lønnsstøtte* for å ta egne permitterte tilbake i jobb. Støtten skulle beregnes på bakgrunn av bedriftens omsetningssvikt.³⁵

Permittering over lengre tid betyr også et dramatisk fall i både kjøpekraft og i evne til å betjene gjeld hos den enkelte arbeidstaker. Tyngst slår det inn på etterspørsel blant dem som allerede hadde lite, og dermed ikke sparte av inntekten, men brukte den. Hvis det lønner seg mer for enkeltbedrifter å permittere enn det som er samfunnsøkonomisk lønnsomt, blir økonomien vår mer svekket enn den trenger å være, og statens utgifter øker. Staten subsidierer lavere sysselsetting.

Etter nedstegningen økte arbeidsledigheten raskt. På kun to uker økte andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder som mottok dagpenger, fra 2,3 prosent ledige til ufattelige 10,4 prosent. Med så mange permitterte fikk NAV en stor saksmengde. Siden 12. mars har NAV mottatt 460 000 søknader. For permitterte skulle tre ulike typer ordninger gi inntektssikring:

- Dag 1-2: Arbeidsgiver betaler lønn. Normalt er denne perioden lengre, men som en del av krisepakken for virksomheter ble arbeidsgivers ansvar redusert fra 14 til 2 dager og arbeidstakers rett til full lønn ble økt til 20 dager.
- Dag 3-20: NAV fikk med denne ordningen ansvar for å kompensere permitterte arbeidstakere fra dag 3 til 20, før de innvilges dagpenger.
- Dag 21+: Etter dag 20 har permitterte arbeidstakere krav på dagpenger. Her har saksmengden også vært stor, og saksbehandlingen lang. Det er opprettet en ordning med forskudd på dagpenger som innebærer utbetaling på dagen. Selv om over 200.000 fortsatt ventet på å få behandlet sin søknad om dagpenger i begynnelsen av juni, hadde bare 175.000 søkt om, og fått forskudd.

Det store problemet har vært den nye utbetalingen som skulle opprettes for å dekke den delen av lønn under permittering som vanligvis er arbeidsgivers ansvar (Dag 3-20). Denne ordningen tok lang tid å få på plass, og det tok over tre måneder å få på plass ordningen.

En alternativ løsning kunne vært å kompensere arbeidsgivere for utbetalt lønn i denne perioden heller enn å la arbeidstakerne vente på opprettelse av en helt ny arbeidsstrøm i NAV. Det ville gått utover bedriftenes likviditet på kort sikt mellom utbetaling av lønn og refusjon fra NAV, men også gitt langt færre søknader å behandle, og liknet mer på ordninger vi allerede har for foreldrepenger og omsorgspermisjon. I stedet valgte man å legge risiko på permitterte arbeidstakere.

Konsekvensen av disse forsinkelsene er at mange permitterte fikk betydelige inntektstap og utrygghet. Det er uklart hvorfor ikke flere benyttet forskuddsordningen for dagpenger, men det er naturlig å anta at mange er skeptiske til å motta penger de er usikre på om de har krav på. Det siste årets erfaringer, der trygdemottakere har blitt urettmessig dømt og fengslet, og der mange har betalt tilbake penger uten å få tilbake skatt de allerede hadde betalt for disse pengene, kan ha svekket tilliten til trygdeordningene og gjort at mange vegrer seg for slike forskudd. Forskuddsordningen dekket uansett ikke kompensasjonen for tapt inntekt mellom dag 3 og dag 20 av permitteringen.

En ytterligere og like alvorlig problemstilling er bedriftenes evne til å betale sine ansette feriepenger, både dem som er permittert og dem som ikke er det. Arbeidsgivere skal utbetale deler av ansattes årslønn som feriepenger i påfølgende år. De er imidlertid ikke forpliktet til å sette disse pengene av på egen konto. Ved konkursbegjøring er arbeidstaker beskyttet av lønnsgarantiordningen. Dersom bedriften mangler penger, men ennå ikke er konkurs, har arbeidstaker ingen garantier, og det så vi flere tilfeller i månedene etter krisen.

Handel og Kontor har vært opptatte av at butikkansatte som går på jobb uten verneutstyr i alle fall skal få beskyttelse i form av å få korona inn i yrkesskadeforsikringen. I et brev til Arbeids- og sosialdepartementet krever de at butikkansatte får samme vern i yrkesforsikringsloven som blant annet helsepersonell har fått. «HK mener at alle ansatte som arbeider innen det som er blitt definert som samfunnskritisk arbeid, herunder de ansatte i varehandelen som over tid har vært særlig eksponert for smitte, må være omfattet av denne bestemmelsen. Selv om arbeidet med smittevernstiltak har vært godt, blir mange av våre medlemmer utsatt for mulig smitte av kunder og hverandre hver dag og i lange perioder. Oppgaver må løses sammen og avstand mellom kunde og ansatte er ikke alltid mulig å overholde. Vi legger til at det i varehandelen er langt fra samme kompetanse og ressurser til smittevern som i landets helseinstitusjoner.» Svaret fra departementet var at de «ikke utelukker» at smitte påført under arbeid i varehandelen kan omfattes. HKs forbundsleder viser til at svaret ikke er godt nok og vurderer fremme et eget lovforslag om saken.³⁶

4.2 Usosiale krisepakker

I en krise er det nødvendig og viktig at regjeringen bruker penger. Det handler både om å kompensere for tap som følger av pålagt nedstenging eller andre smittevernstiltak, og om å hindre at krisen blir dypere ved at markedet mister tiltro til seg selv, og selvsagt også rett og slett for å holde økonomien i gang – tradisjonell motsyklisk økonomisk politikk.

Det var ikke åpenbart hvordan krisepakkene skulle se ut. I motsetning for eksempel til finanskrisen i 2009 handlet det ikke denne gangen om å stimulere mest mulig økonomisk aktivitet. Krisepakkene skulle kompensere for bortfall av inntekt som følge av pålagt stenging eller redusert omsetning som følge av smittevernstiltak. Samtidig skulle de også sørge for at ikke for mye av økonomien bremses opp. Ideelt sett kunne man også se for seg at motkonjunkturtiltak med formål å holde økonomien i gang innenfor disse begrensningene, også benyttet anledningen til å løse noen uløste samfunnsoppgaver som var der allerede før krisen.

Allerede visste vi at et område som for eksempel varehandelen hadde store utfordringer som følge av digitalisering og nye mer bærekraftige forretningsmodeller, og at store investeringer i kompetanse var nødvendige både i varehandelen og andre yrkesgrupper, særlig lavtlønte med lite formalkompetanse.

Økonomien vår sto også ovenfor store omstillingskostnader i overgangen til mer bærekraftig ressursbruk og reduserte utslipp. Det er behov for teknologiutvikling, investeringer, testkapasitet og skalering av rene energibærere, lagring av karbon, bærekraftig fôr og matproduksjon, utslippsfrie transportløsninger, sirkulær materialbruk og en rekke andre oppgaver. Parallelt med helsekrise ble norsk økonomi på samme tid rammet av et dramatisk fall i oljeprisen, som både synliggjorde det langsiktige behovet for en mer diversifisert økonomi, og gjorde den akutte økonomiske nedturen enda mer alvorlig.

Den første krisepakken ble presentert av regjeringen 13. mars og var ikke særlig omfattende, med hovedvekt på flybransjen. En uke senere fulgte ytterligere en krisepakke, denne gangen med risikolån til bedrifter. Den første utfordringen, å stimulere økonomien når økonomien var stengt ned, ble i stor grad møtt med å utforme tiltak som kompenserte bedriftene og delvis arbeidstakernes tap av inntekt. Som vi allerede har påpekt var en av konsekvensene av dette at flere ble permittert enn det som egentlig ville vært optimalt for økonomien.

Risikolån og utsatt skatt fra de to første krisepakkene var heller ikke særlig treffsikre tiltak når mange bedrifter sto i alvorlige likviditetskriser og bare ville utsatt problemet ved å ta opp lån, på samme måte som utsettelse av arbeidsgiveravgift og moms ikke løste, men utsatte en utgift de uansett måtte avsette penger til. I slutten av april kom den tredje krisepakken med kontantstøtte til kriserammede bedrifter. Det var et viktig grep som svarte på reelle utfordringer i mange bedrifter, men som viste seg å være vanskelig å målrette tilstrekkelig.

I ettertid tyder mye på at mange av bedriftene ikke fikk på langt nær dekket sine tap, og noen gikk til å redde bedrifter som slet lenge før korona-krisen. Ifølge tall fra NRK hadde én av tre mottakere av slik kontantstøtte negative resultat i 2018.³⁷ Tallene for 2019 er ikke offentlig tilgjengelige ennå, og kan være annerledes. Dette er forhold som vil måtte studeres nærmere over tid.

Det ble i krisepakkene ikke skilt mellom små familiebedrifter på den ene siden og store børsnoterte selskap på den andre. Det er mulig det burde vært gjort. Aksjonærer i noterte selskaper har allerede tatt risiko, og denne er spredt på flere eiere. Eiendeler og utstyr i disse bedriftene forsvinner ikke ved en konkurs, de overføres til kreditorer og nye eiere som kan drive videre med det samme utstyret og de samme arbeidsplassene. Små og mellomstore bedrifter (SMB), som vi har mange av i Norge, står i større grad i fare for å bli helt borte ved en eventuell konkurs. Fordelingen av offentlige midler mellom store og små, børsnoterte og private virksomheter, og effektene av dette på konkurransesituasjon og markedsstruktur, bør også studeres nærmere på andre siden av den økonomiske krisen.

Endringer i adgangen til å ta utdanning samtidig som man mottar dagpenger, og ekstra midler til fylkeskommunene for opplæringstiltak, var bidrag til å bruke krisen til å løse noen mer langsiktige problemer. Det gjenstår å se om summen av offentlige tilskudd har dratt økonomien i riktig retning og løftet nødvendig kompetanse blant arbeidstakere som ellers ikke ville fått nødvendige kompetansepåfyll. Flere av regjeringens tiltak var i utgangspunktet lite omfordelende, skjevheter som i noen grad ble rettet opp gjennom behandling i Stortinget og tett samarbeid med partene i arbeidslivet.

Eksempler på dette fra den første krisepakken er:

- Fra regjeringens opprinnelige forslag om å redusere arbeidsgivers lønnsplikt ved permittering fra 20 til 2 dager, sørget Stortingsflertallet for at permitterte ble sikret full lønn (inntil 6G) i minimum 20 dager fra permittering, i stedet for 2 slik opprinnelig forslag ville innebåret. I lys av at også permitteringen var skjevt fordelt med

overvekt av lavtlønne, var dette viktig for å dempe økte ulikheter og for å holde kjøpekraften oppe noe lengre.

- Stortinget sørget også for en ordning som sikret personer en inntekt på minimum 80 % av dagpengegrunnlaget opp til 3G og 62,4 % av dagpengegrunnlaget over 3G og opp til 6G etter dag 20 i permitteringstiden.
- Inntektsgrensen for å ha rett på dagpenger ble redusert
- Lærlinger som mistet lærlingplassen i forbindelse med virusutbruddet, fikk inntektssikring på nivå med lærlingelønnen.
- Selvstendig næringsdrivende og frilansere fikk dekket sykepenger fra dag 3 av fraværet og fikk rettigheter til omsorgspenger i forbindelse med stengte barnehager og skoler.
- Selvstendig næringsdrivende og frilansere som mistet hele eller deler av inntektsgrunnlaget sitt som en følge av korona-pandemien fikk kompensasjon der dekningsgraden er om lag 80 % av gjennomsnitt av siste tre års inntekt begrenset oppad til 6G, fra og med 17. dag etter at inntektsbortfallet inntraff.
- Aktivitetskrav i sosiale ytelser ble stilt i bero inntil videre.
- Tidsavgrensede ytelser, som arbeidsavklaringspenger, fikk forlenget perioden sin slik at manglende avklaring nå ikke fører til at kvoten på tre år avkortes for mottakerne.

Også fagbevegelsen selv har tenkt nytt for å stille opp for medlemmene sine. For eksempel har HK under krisen laget egne tilbud til korona-permitterte. Etter en undersøkelse sendt ut til medlemmene ble det tydelig hva slags type oppfølging de ønsket seg. På første plass kom mer kunnskap om pensjon og pensjonsrettigheter. Videre ønsket medlemmene seg medlemmene kursing i hvordan skrive CV, jobbsøknader og hvordan gjøre et godt jobbintervju. HK pekte på at de i utgangspunktet mente dette var noe bedriftene burde satses på, men at de ville ta grep når så ikke skjedde. «Vi har jo mange nå som er permitterte, dette gjør at de får igjen noe for medlemskapet mens de er i en vanskelig situasjon, har nestleder Bjørn Mietinen pekt på.³⁸

Som en del av krisepakken fra regjeringen ble det utarbeidet et kompetansetilbud for permitterte og arbeidsledige i detalj- og faghandelen, som også kunne benyttes av arbeidstakere i jobb, men som ser behov for økt kompetanse på bakgrunn av en bransje i omstilling.³⁹ Tilbudet kom som erstatning for et bransjeprogram for varehandelen HK hadde jobbet fram sammen med Virke, og som partene fikk tilsagn på rett før Norge ble stengt ned 12.mars. Både Virke og LO (HK) arbeider for å gjenoppta det opprinnelige bransjeprogrammet for tida som kommer. En viktig forskjell partene selv fremhever mellom ordinære bransjeprogram og programmene knyttet til krisepakken, er den fraværende muligheten for partene til å selv utvikle nye utdanningstilbud. I nåværende ordning kan det kun benyttes tilbud som allerede er eksisterende og som enkelt kan tilpasses og tilbys digitalt. Selv om tilbudene som gis er gode og populære, forsvinner noe vesentlig ved trepartssamarbeidet, som er selve grunnlaget for bransjeprogram av denne typen. I tillegg er

målgruppen permitterte og ledige trukket inn som hovedgruppe, hvilket påvirker type tilbud som kan gis (kort, hurtig og digitalt).⁴⁰

4.3 Kritiske samfunnsoppgaver

Det er lett å glemme hvor mange deler av arbeidsstyrken som er uunnværlig i en krise. Gradvis, og etter press fra arbeidslivets organisasjoner, ble listen over personell med kritiske samfunnsoppgaver utvidet.

På den opprinnelige listen manglet en rekke yrkesgrupper som utvilsomt har en kritisk funksjon i samfunnet. Antallet synliggjør hvor avhengige vi er av at bredt sammensatte oppgaver faktisk fungerer. Felles for mange av yrkesgruppene som etter hvert kom inn på listen, og som vi altså ikke klarer oss særlig lenge uten, er at de har lav lønn. Ansatte i barnevernet, renholdere og saksbehandlere i NAV kom for eksempel etter hvert inn på listen over samfunnskritisk personell.

Ansatte i butikker er selvsagt regnet som samfunnskritisk personell, men korona-krisen har i større grad synliggjort hvor viktig disse arbeidsoppgavene er i krisetid. En av dem som ga uttrykk for det under korona-krisen var kronprins Haakon. I et videomøte med ansatte i dagligvarebutikker sa han det presist: «Arbeidet som hele dagligvaresektoren har gjort de siste ukene har vært imponerende og viktig. Dere er med på å holde hjulene i gang, selv om det er en vanskelig situasjon vi er i. Det at vi har dyktige folk med fagkunnskap, som står på og har en positiv innstilling, gjør at vi vil komme igjennom dette på en bedre måte enn vi ellers ville gjort. Tusen takk til alle dere som står på hver dag for å få dette til å fungere (...) Dere har all mulig grunn til å være stolt av den jobben dere gjør.»⁴¹

5 Oppsummering og tiltak

Korona-krisen har rammet det norske samfunnet hardt. Men den har, som dette notatet viser, også rammet svært skjevt. Det er ikke bare urettferdig – men det er også økonomisk problematisk om de som har minst fra før blir varig arbeidsledige og får vedvarende svekket kjøpekraft. Svekket etterspørsel etter varer og tjenester og dårlig økonomi i bedrifter gir færre arbeidsplasser, og økt konkurranse om dem. Og det er spesielt utfordrende for unge. Tidligere kriser viser at de som går inn i arbeidslivet under en økonomisk krise bruker lengre tid på å få seg jobb, i større grad går inn i midlertidige stillinger og får lavere lønn i svært lang tid framover.

På den andre siden har noen kommet bedre ut av denne krisen. Blant dem med faste, trygge jobber har mange opplevd en situasjon der de har kunnet ta hjemmekontor og beskytte seg mot smitte, og en romsligere økonomi som følge av lav rente og billigere lånekostnader. Vi ser tydelig at spareraten har gått opp i befolkningen. Som vi har sett satt vi også norgesrekord i antall milliardærer i Norge midt i det største økonomiske tilbakeslaget siden andre verdenskrig. Eierne av dagligvarebedrifter i Norge er blant dem som har nytt spesielt godt av korona-krisen og melder om økt omsetning. Deler av dagligvarebransjen har utbetalt en korona-bonus til sine ansatte. NorgesGruppen har for eksempel brukt 150 millioner kroner på utdeling av bonus til sine 30.000 ansatte, mens butikkansatte i Rema og Coop ikke får tilsvarende bonus. Det sier noe om viktigheten av at forsikringer og lønnsordninger er fastsatt i lov og avtaleverk.⁴²

På bakgrunn av dette oppsummerer vi i denne rapporten med grep langs to hoveddimensjoner. For det første må vi lære av våre feil, og for det andre må flere grep på plass for å sørge for en mer rettferdig framtid.

5.1 Vi må lære av våre feil

Som nevnt er det lett å være etterpåklok. Det var avgjørende at det gikk fort under den første runden med krisepakker. Vi skulle berolige folk og økonomien og sørge for at folk kunne betale regningene sine selv om de ble stengt ute fra jobben. Nå er tiden for å tenke mer langsiktig. Spesielt viktig er det at vi nøye vurderer følgende tre punkter:

- Vi må sørge for at vi ikke bruker penger på å holde folk ute fra jobb.
- Vi må sørge for at de som går ledige får muligheten til å fylle på med kompetanse.
- Vi må vurdere økte tillegg eller ordninger/forsikringer for de med de mest smitteutsatte yrkene eller dem som opplever spesielt tung belastning.
- Vi må sørge for at inntektssikringsordningene våre også gir forsikring på sikt, blant annet ved at de også omfatter feriepenger.

5.2 En mer rettferdig framtid

Vi må også tenke framover. Etter finanskrisen i 2008 var resultatet at bankene ble reddet for å redde økonomien. I årene som fulgte lovte verdens ledere at vi ikke igjen skulle «privatisere gevinst og sosialisere tap». Nå er det på tide å bevise det. Da må vi sørge for at følgende fire punkter blir en avgjørende del av politikken de neste årene.

1. Styrking av det organiserte arbeidslivet

Fagbevegelsen og det organiserte arbeidslivet er viktigere enn noensinne.

Krisetiden har vist at det hjelper å ha et fellesskap i ryggen. LO har opplevd medlemsvekst på mange tusen medlemmer. HK har også opplevd stor medlemsvekst.⁴³ Også arbeidsgiversiden rapporterer om vekst. Samarbeidet mellom arbeidsgiver- og arbeidstakersiden og politikken har vært avgjørende for å sikre gode økonomiske støttetiltak under korona-krisa. Vi må sørge for at dette systemet er klart for nye utfordringer også i tida etter krisa. Vi har imidlertid utfordringer med fallende organisasjonsgrad. Derfor må politikken stille opp med verktøyene som finnes, for eksempel økt fagforeningsfradrag som gjør det attraktivt å organisere seg, slik studier har vist.⁴⁴

2. Mer aktiv bruk av trepartssamarbeidet: ny kompetansereform

Vi må også bruke trepartssamarbeidet mer aktivt. Et svært viktig område er kompetanse. Vi hadde et kompetanseproblem lenge før denne krisen, blant annet fordi digitalisering stiller helt nye krav til hva vi skal kunne og vi må omstille kompetansen langt oftere enn før. Spesielt utsatt var handelen. Handelsnæringen, som sysselsetter omkring 375 000 mennesker, har gått foran i å ta i bruk ny teknologi. Mange av de ansatte i handelsnæringen har lav formell kompetanse og har middels til lav lønn. Deltidsarbeid er også utbredt i bransjen. Lavtlønnede og deltidsansatte er blant gruppene som får minst faglig påfyll underveis i yrkeslivet. Dermed er en kompetansereform som både møter framtidens kompetansebehov og som fordeler faglig påfyll rettferdig særlig viktig i handelsnæringen.

Slik vi foreslår i notatet «En kompetansereform som virker» bør vi få på plass en kompetansereform for varehandelen finansiert og organisert i trepartssamarbeidet. Erfaringer fra en kompetansereform i varehandelen kan ha stor overføringsverdi til andre deler av norsk arbeidsliv.⁴⁵

Også når det gjelder andre områder som er av avgjørende betydning for tida vi har i møte, bør trepartssamarbeidet brukes aktivt, for eksempel hva gjelder behovet for en rettferdig grønn omstilling. Her har fagforeninger som Handel og Kontor gått foran og aktivt brukt tariffavtalene til å legge inn reguleringer som aktiviserer partene i dette arbeidet.

Videre må bransjeprogrammene Virke og LO fikk tilsagn på rett før koronakrisen traff Norge hentes fram igjen. Det er bra at krisepakken fra regjeringen også har hatt kompetansebygging for øye, men dagens ordninger skiller seg fra utformingen av

bransjeprogrammet slik det var godkjent. Både fordi partenes rolle i utviklingen av tilbudet her er fraværende, og fordi de er av en langt mindre langsiktig karakter.

3. Følge opp endringene av: hjemmekontor og digital omstilling

Denne krisen har snudd opp ned på måten vi jobber på, på flere måter. Dette har også påvirket Handel og Kontors medlemmer. Som spørreundersøkelsen vår har vist har mange, i likhet med i befolkningen for øvrig, måtte jobbe fra hjemmekontor. Flere har gode erfaringer med dette, men det kommer også fram at det er betydelige utfordringer. Både arbeidsmiljølov og hensyn til HMS utfordres. Hvem har egentlig ansvar for hva når arbeidstakeren utfører arbeidsoppgavene fra hjemmet? Kanskje kommer vi aldri tilbake til tidligere måter å organisere arbeidsdag og arbeidsoppgaver på, og kanskje kan dette være til fordel for mange arbeidstakere og for utføringen av arbeidet på. Det krever imidlertid grundig evaluering av fordeler og ulemper og fordeling av ansvar.

Videre har digitaliseringen skutt fart under den pågående krisen. Spesielt gjelder dette varehandelen, som opplever raskere teknologiske endringer og større omstillingstakt, noe vi ser flere eksempler på.⁴⁶ Det er viktig at partene ikke faller bakpå hva gjelder denne utviklingen. Et passende avtaleverk må utvikles parallelt med bevegelsen i arbeidslivet.

Handel og Kontor har allerede tatt på seg ledertrøyen i dette arbeidet. I samarbeid med NHO har fagforeningen nylig utviklet en ny overenskomst som skal passe for det nye arbeidslivet. Den gjelder alle ansatte i butikker som selger varer og tjenester til forbrukere enten på tradisjonell måte eller på nettet. Avtalen er tilpasset netthandelsvirksomheter som Kolonial.no som har ansatte på plukkklager, i administrasjonen, i salg og kundeservice, markedsføring og teknologiutvikling så vel som ansatte i butikker som Rema 1000, Felleskjøpet, Clas Ohlsson og Spar Kjøp, for å nevne noen.⁴⁷

4. Et mer omfordelende skattesystem

Vi må også få på plass et bedre skattesystem. Også før korona-krisen traff Norge opplevde vi et økende problem med raskt voksende forskjeller, både i inntekt og formue. Skattesystemet er et viktig verktøy for å sørge for å holde forskjellene nede. De siste årene har det imidlertid blitt mindre omfordelende.⁴⁸

Regjeringen har fjernet arveavgiften og kraftig redusert formuesskatten. Samtidig er det store hull i dagens system som gjør at mange av landets rikeste slipper unna med å betale svært lite skatt.

Et nytt skattesystem må sørge for langt større grad av omfordeling i dag.

6 Referanser

Adams-Prassl, Abi, Boneva, Teodora, Golin, Marta og Rauh, Christopher. «Inequality in the impact of the coronavirus shock: New survey evidence for the UK» *Faculty of Economics, University of Cambridge*. 2020. Cambridge-INET Working Paper Series No: 2020/10. Hentet fra: <http://www.econ.cam.ac.uk/research-files/repec/cam/pdf/cwpe2023.pdf>

Andrew, Alison, Cattan, Sarah, Costa Dias, Monica, Farquharson, Christine, Kraftman, Lucy., Krutikova, Sonya, Phimister, Angus og Sevilla, Almudena. «Learning during the lockdown: real-time data on children's experiences during home learning». *Institute for Fiscal Studies (IFS)*. Mai 18, 2020. Briefing Note BN288. Hentet fra: <https://www.ifs.org.uk/uploads/BN288-Learning-during-the-lockdown-1.pdf>

Angelo, Erlend. (2020a). «HK vil ha inn korona som yrkesskade for butikkansatte». *HK-Nytt*. April 23, 2020. Hentet fra: <https://hk-nytt.no/nyheter/hk-vil-ha-inn-korona-som-yrkesskade-for-butikkansatte-6.40.697907.60c17a273b>

Angelo, Erlend. (2020b). «Ingen vet om butikkansatte får godkjent covid-19 som yrkesskade». *HK-Nytt*. Mai 25, 2020. Hentet fra: [Ingen vet om butikkansatte får godkjent covid-19 som yrkesskade | FriFagbevegelse](https://www.frifagbevegelse.no/nyheter/ingen-ved-om-butikkansatte-far-godkjent-covid-19-som-yrkesskade)

Angelo, Erlend. (2020c). «HK lager egne tilbud til korona-permitterte». *HK-Nytt*. April 17, 2020. Hentet fra: <https://hk-nytt.no/nyheter/hk-lager-egne-tilbud-til-koronapermitterte-6.40.696424.cb74b536fa>

Angelo, Erlend. (2020d). «Butikkansatte i Rema og Coop får ikke koronabonus». *Frifagbevegelse.no*, November 19, 2020. Hentet fra: www.frifagbevegelse.no/nyheter/butikkansatte-i-rema-og-coop-far-ikke-koronabonus--ekstremt-urettferdig-sier-tillitsvalgte-jorunn-6.158.746644.c59883f0e0

Angelo, Erlend. (2020e). «Medlemmene strømmer til historisk stort HK under koronakrisa». *HK-Nytt*. April 06, 2020. Hentet fra: www.hk-nytt.no/nyheter/medlemmene-strommer-til-historisk-stort-hk-under-koronakrisa-6.40.693877.d7dca6208f

Angelo, Erlend. (2020f). «Korona fikk Coop til å starte med netthandel. For min del er det mest gøy, sier butikkmedarbeider Ina Bø Mellem». *HK-Nytt*. Mai 15, 2020 Hentet fra: <https://frifagbevegelse.no/nyheter/korona-fikk-coop-til-a-starte-med-netthandel-for-min-del-er-det-mest-goy-sier-butikkmedarbeider-ina-bo-mellem-6.158.703256.a625a0d137>

Barth, Erling, Bryson, Alex og Dale-Olsen, Harald. «Do Public Subsidies of Union Membership Increase Union Membership Rates?». IZA Institute of Labor Economics. Sept. 2020. IZA DP No. 13747. Hentet fra: <https://www.iza.org/publications/dp/13747/do-public-subsidies-of-union-membership-increase-union-membership-rates>

Bengtsson, Tommy, Dribe, Martin, Eriksson, Bjorn. «Social Class and Excess Mortality in Sweden During the 1918 Influenza Pandemic». *Am J Epidemiol.* Des. 1, 2018. 187(12):2568-2576.

Berge, Ylva Seiff. «Meny-ansatte Lea klemmer ikke barna før hun har fått dusjet av seg eventuell smitte fra butikken». HK-Nytt. April 07, 2020. Hentet fra: <https://hk-nytt.no/nyheter/menyansatte-lea-klemmer-ikke-barna-for-hun-har-fatt-dusjet-av-seg-eventuell-smitte-fra-butikken-6.40.692819.ae281d3358>

Blundell, Richard, Costa Dias, Monica, Joyce, Robert og Xiaowei Xu. «COVID-19 and Inequalities». *Fiscal Studies.* Juni 2020. 41 (2).

Bratsberg, Bernt, Eielsen, Gaute, Markussen, Simen, Raaum, Oddbjørn, Røed, Knut og Vigtel, Trond. «Koronakrisens første uker – hvem tok støytten i arbeidslivet?». *Frischsenteret.* April 08, 2020a. Hentet fra: https://www.frisch.uio.no/om-oss/Nyheter/pdf/2020/artikkelpreprint_hvem_tok_stoyten_200408.pdf

Bratsberg, Bernt et al. «Koronakrisen etter 10 uker – hvem er (ikke) tilbake i jobb?». *Frischsenteret.* Juni 16, 2020b. Hentet fra: https://www.frisch.uio.no/om-oss/Nyheter/pdf/2020/2020_06_16_presentasjon-korona-hvem-er-%28ikke%29-tilbake-i-jobb---nett.pdf

Brown, Caitlin og Ravallion, Martin. «Inequality and the coronavirus: Socioeconomic covariates of behavioral responses and viral outcomes across US counties». *National Bureau of Economic Research.* Juli 2020. Working Paper 27549. DOI 10.3386/w27549.

Chang, Serina, Pierson, Emma, Pang Wei Koh, Gerardin, Jaline, Redbird, Beth, Grusky, David og Leskovec, Jure. «Mobility network models of COVID-19 explain inequities and inform reopening». *Nature.* 2020. Hentet fra: https://www.nature.com/articles/s41586-020-2923-3?utm_source=twitter&utm_medium=social&utm_content=organic&utm_campaign=NGMT_USG_JC01_GL_Nature

Folkehelseinstituttet. «Mer covid-19 i noen yrkesgrupper». Nov. 04, 2020. Hentet fra: <https://www.fhi.no/nyheter/2020/mer-covid-19-i-noen-yrkesgrupper//>

Furceri, Davide, Loungani, Prakash, Ostry, Jonathan og Pizzuto, Pietro. «COVID-19 will raise inequality if past pandemics are a guide». *VoxEU.org.* Mai 08., 2020. Hentet fra: <https://voxeu.org/article/covid-19-will-raise-inequality-if-past-pandemics-are-guide>

Gitmark, Hannah. «Norgesrekord i antall milliardærer og eksplosjon i ulikhet». *Agenda Magasin.* Sept. 24, 2020. Hentet fra: <https://agendamagasinet.no/kommentarer/breaking-news-norge-rikeste-far-forskjellene-okker-fortere-trodde/>

Grantz, Kyra H., Rane Madhura S., Salje, Henrik, Glass Gregory E., Schachterle, Stephen og Cummings, Derek A. «Disparities in influenza mortality and transmission related to sociodemographic factors within Chicago in the pandemic of 1918». *Proceedings of the National Academy of Sciences of the U S A.* Nov. 29, 2016. 113(48):13839-13844.

Handel og Kontor. 30.mars 2020. Hentet fra:
<https://www.hkinfo.no/Nyheter-og-presse/2020/Kompetansetilbud-detalj-og-faghandel>

Jin, Beatrice og McGill, Andrew. «Who is most at risk in the coronavirus crisis: 24 million of the lowest-income workers». *Politico*. Mars 21, 2020. Hentet fra:
<https://www.politico.com/interactives/2020/coronavirus-impact-on-low-income-jobs-by-occupation-chart/>

Kampevoll, Fredrik og Seibt, Sjur. «Én av tre bedrifter med koronahjelp var i minus allerede før krisen». *Nrk*. Mai 29, 2020. Hentet fra: <https://www.nrk.no/norge/en-av-tre-bedrifter-med-koronahjelp-var-i-minus-allerede-for-krisen-1.15015404>

Kim, Sage J. og Wendy Bostwick. «Social Vulnerability and Racial Inequality in COVID-19 Deaths in Chicago». *Health Education & Behavior*. Aug. 2020. 47 (4); 509-513.

Lian, Bård, Nesbakken, Runa, Thoresen, Thor Olav, Zhiyang Jia, Nygård, Odd Erik og Engh Vattø, Trine. «Er skattesystemet mer omfordelende nå?». Statistisk Sentralbyrå. Rapporter 2019/20. Hentet fra: <https://www.ssb.no/offentlig-sektor/artikler-og-publikasjoner/attachment/399953?ts=16db0b5ee00>

Løken, Katrine og Salvanes, Kjell. «Langsiktige konsekvenser for familier». *Samfunnsøkonomen*. 2020. 34 (2):18-23.

Mamelund, Sven-Erik. «A socially neutral disease? Individual social class, household wealth and mortality from Spanish influenza in two socially contrasting parishes in Kristiania 1918-19». *Social Science & Medicine*. Feb., 2006. 62(4), p. 923-40.

Mamelund, Sverre-Erik, Ingelsrud, Mari Holm og Steen, Arild Henrik. «Arbeidslivsbarometerets koronaundersøkelse. Preliminære funn per 6. april 2020» *Arbeidsforskningsinstituttet*, Oslo MET 2020. Hentet fra: <https://s32603.pcdn.co/wp-content/uploads/2020/04/Arbeidslivsbarometeret-om-korona.pdf>

Mamelund, Sverre-Erik, Sheley-Egan, Clare og Rogeberg, Ole. «The association between socioeconomic status and pandemic influenza: protocol for a systematic review and meta-analysis». *Systematic Reviews*. 2019. 8 (5).

Melhuus, Sigrid Hagerup. «En kompetansereform som virker». *Tankesmien Agenda*. Notat 03/2020. Hentet fra: <https://tankesmienagenda.no/post/nytt-notat-en-kompetansereform-som-virker/details>

Moen, Espen R., Natvik, Gisle J. og Henriksen, Espen. «Innlegg: Oppmyking av permitteringsreglene er neppe det beste tiltaket». *Dagens Næringsliv*. Mars 18, 2020. Hentet fra: <https://www.dn.no/innlegg/koronaviruset/okonomi/makrookonomi/innlegg-oppmyking-avpermitteringsreglene-er-neppe-det-beste-tiltaket/2-1-776093>

Monsrud, Marius, Nickelsen, Erlend og Vegard, Kristine Erstad. «Offentlige underskudd for første gang på 25 år». *Statistisk sentralbyrå*. Sept. 2, 2020. Hentet fra:

<https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/offentlig-underskudd-for-forste-gang-pa-25-ar>

Murray, Christopher J.L., Lopez, Alan D., Chin, Brian, Feehan, Dennis og Hill, Kenneth H. «Estimation of potential global pandemic influenza mortality on the basis of vital registry data from the 1918-20 pandemic: a quantitative analysis». *The Lancet*. Des. 23, 2006. 368(9554), p. 2211-18.

O*Net Online. «Work Context – Physical Proximity». 2020. Hentet fra:

<https://www.onetonline.org/find/descriptor/result/4.C.2.a.3?a=1>

Palomino, Juan C., Rodríguez, Juan G. og Sebastian Raquel. «Wage inequality and poverty effects of lockdown and social distancing in Europe». *European Economic Review*. 2020. Vol. 129, 103564.

Papageorge, Nicholas, Matthew Zahn, Michèle Belot, Eline van den Broek-Altenburg, Syngjoo Choi, Julien Jamison og Tripodi, Egon. «Socio-demographic factors associated with self-protecting behavior during the Covid-19 pandemic». *National Bureau of Economic Research*. Juli 2020. Working Paper 27378. DOI 10.3386/w27378.

PwC. «Riding the storm: Market turbulence accelerates diverging fortunes». *Billionaires Insights*.

2020. Hentet fra: https://www.pwc.ch/en/insights/fs/billionaires-insights-2020.html?fbclid=IwAR0hT_FynTKmksV33WvbUyyW14sgrrRdFwavew-GNaSpRve0fnBi1c2ZQgo

Rice, Geoffrey. *Black November: the 1918 influenza pandemic in New Zealand*. Christchurch: Canterbury University Press. 2005.

Rutter, Paul D., Mytton, Oliver T., Mak, Matthew og Donaldson, Liam J. «Socio-economic disparities in mortality due to pandemic influenza in England». *International Journal of Public Health*. Aug. 2012. 57(4):745-50.

Simonsen, Lone, Spreeuwenberg, Peter, Lustig, Roger, Taylor, Robert J., Fleming, Douglas M., Kroneman, Madelon, Van Kerkhove, Maria D., Mounts, Anthony W. og Paget, W. John. «Global mortality estimates for the 2009 Influenza Pandemic from the GLaMOR project: a modeling study». *PLoS Medicine*. Nov. 26, 2013. 10(11).

Solstad, Roy Ervin. «Disse yrkesgruppene er mest utsatt for korona». *HK-nytt*. Aug. 20, 2020. Hentet fra: <https://hk-nytt.no/nyheter/disse-yrkesgruppene-er-mest-utsatt-for-korona-6.40.723731.2b800dcf2d>

Svenning, Lene. (2020a). «Amedia permitterer annonseselgere». *HK-Nytt*. April 02, 2020. Hentet fra: <https://hk-nytt.no/arbeidsliv/amedia-permitterer-annonseselgere-6.40.691178.111232bf6b>

Svenning, Lene. (2020b). «Kronprins Haakon ringte butikkansatte og takket for innsatsen». *HK-Nytt*. April 02, 2020. Hentet fra: <https://hk-nytt.no/arbeidsliv/kronprins-haakon-ringte-butikkansatte-og-takket-for-innsatsen-6.40.692552.2553a440a8>

Svenning, Lene. (2020c). «Kolonial tar i bruk en splitter ny tariffavtale». *HK-Nytt*. Juni 26. 2020. Hentet fra: [Kolonial tar i bruk en splitter ny tariffavtale | HK-Nytt.no \(hk-nytt.no\)](https://hk-nytt.no/nyheter/kolonial-tar-i-bruk-en-splitter-ny-tariffavtale)

Tankesmien Agenda. «Lærdom fra koronakrisen: Hvor god var egentlig vår beredskap?». Notat 10/2020. Hentet fra: https://tankesmienagenda.no/uploads/documents/medias/agendarapport_l%C3%A6rdom_fra_coronakrisen_1602671390751.pdf

UNDP. «COVID-19 and human development: Assessing the Crisis, Envisioning the Recovery». 2020. Hentet fra: http://hdr.undp.org/sites/default/files/covid-19_and_human_development_0.pdf

Notatet er skrevet av fagsjef Hannah Gitmark med bistand fra rådgiver Axel Fjeldavli. Forfatterne står ansvarlig for alle eventuelle feil og mangler i dokumentet. Ta gjerne kontakt dersom du finner slike.

-
- ¹ Mamelund, Sheley-Egan, og Rogeberg (2019).
 - ² Murray, et al. (2006).
 - ³ Mamelund (2006).
 - ⁴ Grantz (2016).
 - ⁵ Bengtsson, Dribe og Eriksson (2018).
 - ⁶ Rice (2005).
 - ⁷ Simonsen et al. (2013).
 - ⁸ Rutter et al. (2012).
 - ⁹ Furceri et al. (2020).
 - ¹⁰ Mamelund, Ingelsrud og Steen (2020).
 - ¹¹ Folkehelseinstituttet (2020).
 - ¹² Bratsberg et al. (2020a).
 - ¹³ Bratsberg et al. (2020b).
 - ¹⁴ Løken og Salvanes (2020).
 - ¹⁵ Monsrud, Nickelsen og Vegard (2020).
 - ¹⁶ Gitmark (2020).
 - ¹⁷ Kim og Bostwick (2020).
 - ¹⁸ Papageorge et al (2020).
 - ¹⁹ Brown og Ravallion (2020).
 - ²⁰ O*Net Online (2020).
 - ²¹ Jin og McGill (2020).
 - ²² Chang et al (2020).
 - ²³ Solstad (2020).
 - ²⁴ Blundell et al. (2020).
 - ²⁵ Adams-Prassl et al. (2020).
 - ²⁶ Andrew et al. (2020).
 - ²⁷ Palomino, Rodriguez og Raquel (2020).
 - ²⁸ UNDP (2020).
 - ²⁹ PwC (2020).
 - ³⁰ Dagligvare og detaljhandel: Kvinneandel 79 % og gjennomsnittsalder 43 år. Reiseliv: Kvinneandel 79 % og gjennomsnittsalder 45 år. Logistikk og lager: Kvinneandel 36 % og gjennomsnittsalder 47 år. Kontor: Kvinneandel 79 % og gjennomsnittsalder 47 år. Organisasjoner: Kvinneandel 73 % og gjennomsnittsalder 47 år.
 - ³¹ Berge (2020).
 - ³² Svenning (2020a).
 - ³³ Tankesmien Agenda (2020).
 - ³⁴ Moen, Natvik og Henriksen (2020).
 - ³⁵ Tankesmien Agenda (2020).
 - ³⁶ Angelo (2020a) og Angelo (2020b).
 - ³⁷ Kampevoll og Seibt
 - ³⁸ Angelo (2020c).
 - ³⁹ Handel og kontor (2020).
 - ⁴⁰ Innspill fra Gjermund Skaar og Kjetil Andersen i Handel og Kontor, via epost 24.11.2020.
 - ⁴¹ Svenning (2020b).
 - ⁴² Angelo (2020d).
 - ⁴³ Angelo (2020e).
 - ⁴⁴ Barth, Bryson og Dale-Olsen (2020).
 - ⁴⁵ Melhuus (2020).
 - ⁴⁶ Angelo (2020f).
 - ⁴⁷ Svenning (2020c).
 - ⁴⁸ Lian et al. (2020).